

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหาร
แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง
จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2”

นายจรัญ กาญจนสาธิต และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เมษายน 2557

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนใน
ชุมชน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2”

คณะผู้วิจัย

นายจรัญ	กาญจนสาธิต	นายคำพอง	สมนึก
นายวิบูลย์	มูระชีวะ	นายบุญศรี	ใจชื่น
นายทองออน	เศษสุวรรณ	นายบัวผัน	เศษสุวรรณ
นายประสาท	ผ่องใส	นายสมัย	เศษสุวรรณ
นายทองพูล	กองศรี	นายจันทา	อินทนนท์
นายสงกา	กองคำ	นายกิจ	เนาวะบุตร
นายสมพงษ์	กองคำ	นายเรียม	คำหอม
นายสุเทียน	กองคำ	นายฉลอง	คำหอม
นายเลี่ยม	เศษสุวรรณ	นายสมชัย	นิลไชย
นายบวร	เศษสุวรรณ	นายทรงยศ	โสมมาบุตร
นายสมหวัง	บริสุทธิ์	นายกรี	เนาวราช
นายสำภาส	เนาวราช		

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เมษายน 2557

ก

คำนำ

ป่า คือ ทรัพยากรที่สำคัญ ให้กำเนิดและรักษาสິงมีชีวิตให้อยู่บนโลกได้อย่างสมดุล ทั้งมนุษย์ พืช สัตว์ ป่ามีคุณค่าต่อมนุษย์เพราะเป็นแหล่งปัจจัย 4 แต่แม้จะรู้ว่าป่ามีความสำคัญเพียงใด แต่จิตสำนึกในการรักษา ไม้วันวันจะเหลือน้อยเต็มที เพราะความเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สมัยทุนนิยม มนุษย์พึ่งพาเทคโนโลยีในการดำรงชีวิต มากขึ้น ผืนป่าที่เหลืออยู่จึงเป็นเสมือนของล้ำค่าที่มนุษย์แย่งกันเข้าไปใช้ประโยชน์ ตามระดับศักยภาพและความเหมาะสมของแต่ละคน ส่วนใหญ่เพื่อตอบสนองปัจจัยขั้นพื้นฐาน ที่อยู่ อาหาร สมุนไพร รวมทั้งรายได้ ในการจุนเจือครอบครัว สิ่งเหล่านี้จะพบในชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก ดังเช่น ในพื้นที่ป่าดงมันที่เป็นพื้นที่ป่า สาธารณะ และเป็นป่าที่มีความสมบูรณ์โดยเฉพาะทรัพยากรอาหารทั้งพืช สัตว์ สมุนไพร จากอดีตที่มีการบุกรุกทำไร่เลื่อนลอย ทำให้ป่าไม้เหลือน้อยโดยเฉพาะในพื้นที่ที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน แต่หลังจากเกิดผลกระทบต่อ สุขภาพจากการทำไร่เลื่อนลอย ทั้งภาวะเจ็บป่วย ล้มตายจากผลของการใช้สารเคมี อาหารป่าเริ่มน้อยลง ทำให้มีการหยุดทำการเกษตรในพื้นที่ป่าดงมัน ประกอบกับหน่วยงานต่างๆ เข้ามาดำเนินการทั้งปักเขตแดน ควบคุมการตัดต้นไม้ ซึ่งหลายกิจกรรมความร่วมมือ ทำให้ป่าดงมันฟื้นตัวเร็วขึ้น ความสมบูรณ์ของอาหารป่า เริ่มมากขึ้น ชาวบ้านได้ใช้เป็นพื้นที่หาอาหาร หารายได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นว่า หากทุกคนหันมาให้ความสำคัญ กับการจัดการป่า เชื่อว่าป่าจะคงอยู่และนำมาซึ่งการพึ่งพิงซึ่งกันและกันระหว่างคนกับป่า และที่สำคัญป่าเป็น มรดกที่ธรรมชาติสร้างขึ้น มนุษย์ควรหันมาร่วมมือกันเพื่อรักษาแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิต ตลอดจนให้ความสำคัญ กับสิทธิของชุมชนต่อการจัดการป่า อันจะนำมาซึ่งความยั่งยืนอย่างแท้จริง

คณะผู้จัดทำ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัย “รูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบล ค้อเหนือ อำเภอมือเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2” ดำเนินงานในระยะที่ 2 คือ เดือนกันยายน 2557 ถึงเดือน เมษายน 2557 ที่สิ้นสุดโครงการไปแล้วนั้นได้ผลการวิจัยที่ดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบจนได้ผลที่เป็น รูปธรรมเกิดขึ้นจริงตามวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1) เพื่อทดลองปฏิบัติการตามแนวทางอนุรักษ์ป่าดงมันที่วางไว้ มีดังนี้

1.1) การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าดงมัน

พบว่าชุมชนจึงได้ร่วมกับภาครัฐในการจัดกิจกรรมการบวชป่า การปลูกต้นไม้ สิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ได้ จากการบวชป่า ปลูกป่า คือ เป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า และผลผลิตในป่า สร้างความตระหนัก และรักป่าชุมชน เกิด ความเชื่อ ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาที่เกิดขึ้น ผ่านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเมื่อตนเองได้ปลูกกับมือก็เกิด ความภูมิใจ

1.2) การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน

การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน ปลูกอยู่ปลูกกิน เพื่อเพิ่มความหลากหลายของอาหาร และ ลดรายจ่ายในการซื้ออาหาร เป็นการวางแผนทางไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน หลังจากมีการดำเนินกิจกรรม ในช่วง 2 เดือน ผลสรุป ในแต่ละชุมชนได้มีการปลูกผักสวนครัว เพื่อลดรายจ่ายเฉลี่ยแล้วประมาณ 70% ครัวเรือนต่อชุมชน เกษตรกรต้นแบบสามารถลดค่าใช้จ่าย สุขภาพกาย และจิตดี

1.3) การเดิมเชื่อเห็ดธรรมชาติ

กิจกรรมเรียนรู้การเพาะเชื้อเห็ดและเดิมเชื่อเห็ดในพื้นที่ป่า ซึ่งผลจากการทดลองก็ทำบริเวณดังกล่าว มีเห็ดเกิดขึ้น แต่บางพื้นที่อาจต้องทำซ้ำ ๆ เพราะการเจริญเติบโตของเห็ดอยู่ที่ความสมบูรณ์ของสภาพพื้นที่ นั้นด้วย

1.4) ออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่า

มีการจำกัดพื้นที่หรือกำหนดโซนเพื่อฟื้นฟูสภาพในพื้นที่เสื่อมโทรมโดยประกาศเป็นเขตห้ามเข้าไปใช้ ประโยชน์ในรอบ 1- 2 ปี นอกจากนี้ยังมีการกำหนดพื้นที่ในการห้ามเข้าใช้ประโยชน์ในเขตอภัยทาน เขตศาลปู่ตา เช่น ห้ามตัดต้นไม้ทุกขนาด ห้ามล่าสัตว์ป่า แต่สามารถเก็บเห็ดได้

1.5) จัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

เพื่อให้การดำเนินการอนุรักษ์ป่าดงมันเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในกระบวนการจึงได้ร่วมกันประชุมตาม รายหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่ หมู่บ้านละ 5 คน รวม 35 คน และมีการแต่งตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่มีจิตอาสา และเยาวชน

ค

1.6) สร้างแนวเขตป้องกันไฟฟ้าในพื้นที่เสี่ยง

เพื่อเป็นการป้องกันไฟฟ้า ในแต่ละชุมชนได้ช่วยกันสร้างแนวเขตป้องกันไฟฟ้า หนุนเสริมกับที่ภาครัฐมีงบประมาณมาช่วยทำแนวกันไฟ กว้างประมาณ 2 เมตร จึงทำให้ได้เห็นความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันเกิดปัญหาไฟฟ้าน้อย

1.7) สร้างภาคีเครือข่ายการจัดการป่า

เมื่อมีการแต่งตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า จึงทำให้เกิดการบริหารจัดการในแต่ละชุมชนอย่างชัดเจน นอกจากเครือข่ายจัดการป่าในระดับชุมชนยังมีเครือข่ายจัดการป่าที่เป็นหน่วยงานจากรัฐ อาทิ กรมป่าไม้และกรมอุทยาน กรมทหารราบที่ 16 จะเข้ามาช่วยเหลือในยามจัดกิจกรรมในป่า เกษตรจังหวัด สนับสนุนด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและพืชผักสวนครัว กรมพัฒนาที่ดิน สนับสนุนในการปรับปรุงดิน กรมปศุสัตว์ สนับสนุนให้ชุมชนรู้จักเลี้ยงสัตว์เช่น เป็ด ไก่ วัว ควาย กรมประมง สนับสนุนพันธุ์ปลาเพื่อปล่อยในแหล่งน้ำสาธารณะและธรรมชาติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน ลดการพึ่งพิงป่า

ผลจากการดำเนินงานตามรูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งได้เรียนรู้ในการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน ลดการพึ่งพิงป่า เกิดจากการเรียนรู้ใน 2 รูปแบบ คือ 1) การศึกษาดูงาน และ 2) การปฏิบัติการขยายผลการเรียนรู้ ผลจากการปฏิบัติการทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้การพึ่งตนเองด้านอาหารในครัวเรือน แบ่งเบาการเข้าไปใช้ทรัพยากรจากป่าอาทิ ผักป่าได้ในระดับหนึ่ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อสรุปและวิเคราะห์ผลจากการทดลอง ให้เห็นทางเลือกในการอนุรักษ์ป่าดงมันที่เหมาะสมกับชุมชนตำบลค้อเหนือ

จากรูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้ง 7 รูปแบบ คือ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าดงมัน การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน การเดิมเชื้อเห็ดธรรมชาติ การออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่า การจัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า สร้างแนวเขตป้องกันไฟฟ้าในพื้นที่เสี่ยง การสร้างภาคีเครือข่ายการจัดการป่า จากผลการทดลองสรุปได้ว่าทุกรูปแบบมีความเหมาะสมที่จะเป็นรูปแบบในการอนุรักษ์ป่าดงมันของชุมชนตำบลค้อเหนือ เพราะประกอบไปด้วยรูปแบบตั้งแต่การป้องกัน การอนุรักษ์ และการฟื้นฟู

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4. เพื่อให้เกิดเครือข่ายในการดูแลป่าดงมันจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ตำบลค้อเหนือ การดำเนินงานโครงการ “รูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2” เปรียบเสมือนเครื่องมือที่มาเชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายในการอนุรักษ์ป่าจากฐานชุมชน ที่เป็นการสร้างอาสาสมัครพิทักษ์ป่าทั้ง 7 ชุมชน โดยมีแกนนำหลักหมู่บ้านละ 5 คน รวม 35 คน เป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนเครือข่าย ซึ่งจะมีการทำงานร่วมกับส่วนการปกครองท้องถิ่น ส่วนราชการในพื้นที่ จึงถือว่าสามารถสร้างเครือข่ายในการดูแลรักษาป่าดงมันได้ในระดับที่น่าพอใจ เพราะการแต่งตั้งคณะทำงานจะเป็นกระบวนการเริ่มต้นในการดึงการมีส่วนร่วมจากชุมชนร่วมกันอย่างแท้จริง

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
บทที่ 1 บทนำ	
- ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ	1
บทที่ 2 ข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	
- การค้นหาแหล่งข้อมูล	5
- ลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วม	5
- แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น	6
- แนวคิดด้านการจัดการทรัพยากร	7
- ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	9
- แนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียง	10
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	
- ขอบเขตการวิจัย	14
- กระบวนการวิจัย	14
บทที่ 4 ผลการศึกษา	17
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	25
ภาคผนวก	
- ภาพกิจกรรม	31
- ประวัติทีมวิจัย	45

บทที่ 1

บทนำ

ป่าชุมชนดงมันมีเนื้อที่ประมาณ 3,006 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสาธารณประโยชน์ที่ขึ้นทะเบียนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ในอดีตเคยแผ้วถางทำไร่แดงโม ปลุกมันสำปะหลัง จนทำให้พื้นที่ป่าแห่งนี้ที่เคยอุดมสมบูรณ์ถูกทำลายป่าโล่งเตียนจนไม่เหลือสภาพเดิม ต่อมาหน่วยงานของทางราชการ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (สปก.) ได้เข้ามาปักแนวเขตป่าชุมชนดงมัน และอีกอย่างราษฎรที่เคยปลูกแดงโมได้ใช้สารเคมีจำนวนมากเกินไปให้เกิดล้มป่วยและเสียชีวิตลง จึงทำให้ราษฎรไม่กล้าที่จะทำไร่แดงโม เพราะกลัวสารเคมี จึงหยุดทำการเกษตรในป่าดงมัน จนทำให้ป่าชุมชนดงมันเริ่มกลับมาอุดมสมบูรณ์ขึ้นเรื่อยๆ

เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2543 นั้น สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงเสด็จเยี่ยมเยือนราษฎรค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร พระองค์ทรงได้รับทราบปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรในพื้นที่ จึงทรงมีพระราชดำริให้หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเข้าสำรวจและหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน ซึ่งได้มีหลายหน่วยงานได้เข้ามาพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เช่น หน่วยงานเกษตรได้เข้ามาพัฒนาเรื่องการปรับปรุงดิน หน่วยงานประมงก็เข้ามาพัฒนาเรื่องสัตว์น้ำ กรมชลประทานจะพัฒนาแหล่งน้ำ กรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชก็จะเข้ามาพัฒนาเรื่องการจัดการป่าที่มีในชุมชน จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและชุมชนเกิดการพัฒนาขึ้นในด้านต่างๆ ตามลำดับ โดยเฉพาะด้านป่าไม้มีการฟื้นฟูพัฒนาเพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างเกื้อกูลและเหมาะสม จึงทำให้ผลผลิตจากป่าเริ่มมีมากขึ้น ดังเช่น ไก่ป่า กิ้งก่า แย้ แมงจิ้งจก จิโป่ม (จิโคร่ง) จักจั่น เห็ดต่างๆ และอื่นๆ ของป่าที่เก็บหาได้ส่วนหนึ่งก็จะเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนส่วนที่เหลือก็จะจำหน่ายให้กับพ่อค้าแม่ค้าที่อยู่ในชุมชน

ชาวบ้านใน 7 ชุมชนของตำบลค้อเหนือ จะมีวิถีชีวิตที่คล้ายและใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะเป็นมีพื้นที่รอบๆ ป่าดงมันอยู่ติดแม่น้ำชี ลำน้ำยัง และลำชีหลง เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำก็จะเอ่อท่วมพื้นที่ทำการเกษตรเสียหายทุกปี จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนหันมาทำนาปรัง แต่การลงทุนก็ต้องสูงขึ้นเกือบเท่าตัวเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำเข้าแปลงนาบางปีไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ชาวบ้านใน 7 ชุมชนจึงพยายามปรับตัวให้เข้ากับสถานะที่เป็นอยู่ และค้นหาอาชีพเพื่อเป็นทางเลือกให้ตนเองและครอบครัวอยู่ได้ จากความเดือดร้อนในเรื่องของอุทกภัย จึงทำให้ชาวบ้านต้องหันมาพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ได้แก่ ป่าดงมันที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณและสัตว์ป่านานาชนิดสามารถเก็บหาได้ตามฤดูกาล ซึ่งในแต่ละปีจะทำให้เกิดรายได้กับชุมชนเป็นจำนวนมาก จนทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงและในตัวเมืองเดินทางเข้ามาเก็บหาของป่าทั้งกลางวันและกลางคืน โดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ปัญหาดังกล่าว หากไม่ได้รับการแก้ไขในแนวทางที่ถูกต้อง ย่อมส่งผลต่อการดำรงชีพของประชาชนและทรัพยากรป่าไม้

จากการศึกษาในระยะที่ 1 ในด้านบริบทชุมชนและความหลากหลายของพื้นที่ป่าดงมัน ทำให้ทราบถึงสภาพป่าดงมันที่มีความสำคัญต่อวิถีของคนในชุมชน และเมื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน ทำให้เห็น

แนวทางที่จะนำไปสู่การออกแบบปฏิบัติการในระยะที่ 2 โดยข้อมูลความเปลี่ยนแปลงของบริบทชุมชนรอบๆ ป่าดงมัน ที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิต จากเดิมที่พึ่งพาป่าในการหาอาหาร เพราะป่าดงมันมีความอุดมสมบูรณ์มีอาหารทั้งประเภทพืชและประเภทเนื้อ จึงทำให้ไม่ได้ซื้ออาหาร ตลอดจนเทคโนโลยีสื่อทันสมัยยังเข้าไม่ถึงชุมชน วิถีชีวิตพึ่งธรรมชาติและอยู่อย่างเรียบง่ายไม่พึ่งพา มีการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย วิถีของชุมชนก็เปลี่ยนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร ดังนั้นเมื่อรู้สาเหตุการเปลี่ยนแปลง จึงได้มีทางออกเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้คนในชุมชนหันมาพึ่งตนเองให้มากขึ้น โดยใช้แนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง เน้นการปลูกอยู่ปลูกกินเพื่อสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร เป็นแนวทางหนึ่งในการลดปริมาณการพึ่งพิงอาหารจากป่า ทำให้ป่าดงมันมีโอกาสฟื้นตัวได้เร็ว เนื่องจากเห็นว่า หากชุมชนไม่รู้จักสร้างทางเลือกเพื่อให้ตนเองอยู่ได้ หวังพึ่งภายนอกเกินไปอาจจะทำให้ชุมชนมีความอ่อนแอ วันนี้นี้ยังมีป่าดงมันเป็นที่หาอาหาร แต่ในอนาคตใครจะรู้ว่า ความสมบูรณ์ของอาหารจะยังคงอยู่ เพราะในปัจจุบันผู้คนเริ่มป่าเข้ามาหาอาหารในแต่ละปีมีจำนวนเพิ่มขึ้น แม้ยังไม่ถึงขั้นวิกฤตแต่ก็เกิดการแก่งแย่งใครเร็วคนนั้นได้ จากเคยหากกลางวันก็เปลี่ยนเป็นหากกลางคืน ทำให้เห็นว่า แนวโน้มในอนาคตอาหารจากป่าต้องลดจำนวนลงอย่างแน่นอน

และจากการศึกษาข้อมูลความหลากหลายของป่าดงมัน ทำให้เห็นว่า ป่าดงมันมีความหลากหลายทั้งอาหารประเภทพืชอาหาร พืชสมุนไพร เห็ด และสัตว์เล็กสัตว์น้อย แมลงต่างๆ ต้นไม้ไม่น้อยใหญ่ ในบางส่วนมีความสมบูรณ์ของป่าอยู่สูง และถูกกันเป็นพื้นที่อนุรักษ์ มีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลป่าที่มาจากผู้นำชุมชน โดยตำแหน่งอย่างต่อเนื่อง ซึ่งที่ผ่านมามีการทำงานร่วมกับหน่วยต่างๆ เช่น กรมป่าไม้ ,กรมอุทยาน กรมทหารราบที่ 16 เกษตรจังหวัด พัฒนาที่ดิน กรมปศุสัตว์ กรมประมง ซึ่งเข้ามาร่วมดูแลในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้คนในพื้นที่ป่าดงมันร่วมกันพัฒนาพื้นที่ป่าดงมัน และหนองอิงที่อยู่ในเขตป่าดงมัน ตามโครงการพระราชดำริ ซึ่งจากการสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทำให้เห็นแนวทางปฏิบัติการในระยะที่ 2 เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารของคนในตำบลคือเห็นดังนี้

- 1) การฟื้นฟูและอนุรักษ์ต้นไม้ที่เป็นที่อยู่อาศัยของเห็ดป่าและแมลงป่าต่างๆ เพื่อให้สภาพป่ามีความสมบูรณ์และมีความหลากหลายเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งอาหารให้กับชุมชน โดยการปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่เสื่อมโทรมและอนุรักษ์ในพื้นที่ที่ยังคงมีต้นไม้สมบูรณ์
- 2) การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน ปลูกอยู่ปลูกกิน เพื่อเพิ่มความหลากหลายของอาหาร และลดรายจ่ายในการซื้ออาหาร เป็นการวางแผนทางไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ลดการเข้าป่าหาอาหารทำให้ป่ามีโอกาสฟื้นตัวได้เร็ว
- 3) เรียนรู้การเดิมเชื้อเห็ดธรรมชาติ
- 4) ออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่า จัดตั้งกองทุนเพื่อระดมทุนเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลป่าดงมัน
- 5) ก่อตั้งกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่เพื่อสานต่อ สืบทอดภูมิปัญญาในการดูแลป่าและการเก็บหาของป่าอย่างถูกวิธี
- 6) จัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่าเพื่อเป็นแกนนำในการบริหารจัดการป่า มีการวางแผนร่วมกัน การพัฒนากองทุนป่าดงมันเพื่อเป็นแหล่งทุนในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ไม่ต้องรอพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียว รวมทั้งการสร้างภาคีเครือข่ายการจัดการป่าร่วมคิด ร่วมทำเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดูแลป่าอย่างยั่งยืน

จากแนวทางข้างต้น ชุมชนเห็นว่าควรให้มีการนำไปทดลองปฏิบัติในระยะที่ 2 เพื่อให้เห็นรูปธรรมและผลที่เกิดขึ้น และคาดว่าจะสามารถนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่อยากเห็นปาดงมันเป็นแหล่งอาหารโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้ามามีบริหารจัดการร่วมกัน แม้จะไม่สามารถเห็นผลในระยะปฏิบัติการที่ชัดเจน แต่ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้คนในชุมชนเห็นช่องทางในการขยับต่อ สามารถต่อยอดเพื่อให้เกิดรูปธรรมในการอนุรักษ์ผืนปาดงมันให้เป็นแหล่งอาหารอย่างยั่งยืนของคนในตำบลคือเหนือ

คำถามวิจัย

รูปแบบการอนุรักษ์ปาดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบลคือเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2 เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทดลองปฏิบัติการตามแนวทางอนุรักษ์ปาดงมันที่วางไว้
2. เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน ลดการพึ่งพิงป่า
3. เพื่อสรุปและวิเคราะห์ผลจากการทดลอง ให้เห็นทางเลือกในการอนุรักษ์ปาดงมันที่เหมาะสมกับ

ชุมชนตำบลคือเหนือ

4. เพื่อให้เกิดเครือข่ายในการดูแลปาดงมันจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ตำบลคือเหนือ

ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่การศึกษา

1. พื้นที่ปาดงมันจำนวน 3,006 ไร่
2. หมู่บ้านที่อยู่รอบ ๆ ปาดงมันในตำบลคือเหนือ 7 หมู่บ้าน ได้แก่
บ้านดอนกลอย หมู่ 8
บ้านโนนหิน หมู่ 9
บ้านท่าเยี่ยม หมู่ 10
บ้านค่าน้ำสร้าง หมู่ 11
บ้านแจ้งน้อย หมู่ 12
บ้านหนองหว้า หมู่ 13
บ้านค่าน้ำสร้าง หมู่ 15

กลุ่มเป้าหมายในการปฏิบัติการ

กลุ่มเป้าหมายหลัก

- คนในชุมชนตำบลคือเหนือจาก 7 หมู่บ้าน จำนวน 50 คน อาทิ ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบปาดงมัน ทั้ง อบต. กรมป่าไม้
- กลุ่มเยาวชนในตำบลคือเหนือ

- กลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าดงมัน

ผลเชิงวิจัย

1. ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมในการอนุรักษ์ป่าดงมันตามแผนงานที่วางไว้
2. ชุมชนได้เรียนรู้การสร้างแหล่งอาหารใหม่ ลดการพึ่งพิงอาหารจากป่า สามารถพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน
3. ได้รูปแบบในการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารของชุมชนตำบลค้อเหนือ
4. เกิดเครือข่ายในการดูแลป่าดงมันจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ตำบลค้อเหนือ

ผลเชิงพัฒนา

1. เกิดกลุ่มเยาวชนอาสาพิทักษ์ป่าอย่างน้อย 1 กลุ่ม
2. เกิดกองทุนในการดูแลป่าจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างน้อย 1 กองทุน
3. พื้นที่ป่าดงมันมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรอาหารและมีแนวเขตในการอนุรักษ์ที่ชัดเจน

บทที่ 2

ข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. การค้นหาแหล่งข้อมูล

ดร.บุญชร แก้วส่อง (2550) แหล่งข้อมูลและวิธีการกำหนดแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลของการวิจัยท้องถิ่น พบว่ามี 3 แหล่ง ที่สำคัญ คือ

- **นักวิจัยในพื้นที่** (Local Researchers) การวิจัยท้องถิ่นมีความแตกต่างกับการวิจัยโดยคนภายนอกในส่วนที่นักวิจัยในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านหรือนักวิชาการท้องถิ่น มักจะเป็นผู้มีความรู้และมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเหล่านั้นอยู่บ้างพอสมควรแล้ว เช่น การวิจัยรูปแบบการเลี้ยงวัวควายที่เหมาะสมกับพื้นที่ทาม หรือการวิจัยรูปแบบการหาปลาที่เหมาะสมกับสภาพระบบนิเวศน์ชุมชนลุ่มน้ำมูนตอนกลาง หรือการวิจัยแทบทุกเรื่องก็จะมีนักวิจัยท้องถิ่นที่ค่อนข้างมีข้อมูลเหล่านั้นอยู่ค่อนข้างมากแล้ว ดังนั้นข้อมูลที่ใช้เป็นฐานที่ต่อยอดความรู้อาจจะเป็นข้อมูลเบื้องต้นเหล่านี้จากนักวิจัยในพื้นที่ แต่แหล่งนี้เป็นเพียงแหล่งเริ่มต้นเท่านั้นเพื่อการสืบสาวถึงแหล่งอื่นต่อไป

- **สภาพหรือสถานการณ์ที่เป็นของจริงในพื้นที่** (Real Situations) ในการศึกษาสภาพกายภาพส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาข้อมูลจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นจริง ประกอบกับคำบอกเล่าของผู้สูงอายุ เช่น สภาพป่า สภาพลำน้ำ พื้นที่กุด ทาม พื้นที่เลี้ยงควาย พื้นที่หาปลา เป็นต้น

- **ผู้รู้ในพื้นที่** (Key Informants) มีหลายกลุ่มขึ้นอยู่กับประเด็นเนื้อหาข้อมูลที่จะนำมาศึกษา แต่โดยทั่วไปแหล่งข้อมูลสำคัญแทบทุกโครงการคือผู้อาวุโส โดยเฉพาะในการทำทำความเข้าใจประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นนั้น และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุสามารถให้ข้อมูลและบอกเล่าได้เป็นอย่างดี หรือกลุ่มผู้นำท้องถิ่นก็เช่นเดียวกันบางคนสามารถจะให้ข้อมูลได้หลายด้าน ทั้งข้อมูลสภาพบริบทชุมชน วัฒนธรรมประเพณี หรือ สภาพกายภาพของชุมชน แหล่งที่ใช้ในการค้นหาภูมิปัญญาก็เช่นเดียวกัน คือผู้รู้ในชุมชน ซึ่งในหลายชุดโครงการวิจัยมักพบว่ากลุ่มผู้รู้ในชุมชนจะเข้าร่วมเป็นนักวิจัยอยู่ในทีมด้วย

วิธีการกำหนดแหล่งข้อมูล ในบางโครงการจะกำหนดล่วงหน้า โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนในทีมวิจัยร่วมกับผู้รู้ในชุมชน เพื่อกำหนดตัวผู้รู้สำคัญของชุมชนในประเด็นที่ต้องการศึกษา เช่น การกำหนดตัวหมอยาที่จะให้ข้อมูล การกำหนดตัวผู้รู้เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ เป็นต้น ซึ่งเมื่อกำหนดแล้วก็มีคัดเลือกผู้รู้ มีทั้งการคัดเข้ามาเพิ่มในเมื่อพบภายหลังว่ามีคนรู้เพิ่มอีก และมีทั้งการคัดออกไปเนื่องจากพบว่ายังไม่ใช่ว่าผู้รู้จริง

2. ลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์(2527) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ดังนี้

1. การร่วมศึกษา ค้นคว้า ปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดจนความต้องการของชุมชน

2. ร่วมคิด และสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสรรสร้างสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือวางแผน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัด หรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในการจัดกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตัวเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล ร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ตลอดไป

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2546) ได้กล่าวถึง ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านวังอ้อ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ไว้ว่า การอนุรักษ์ป่าของชุมชนเพียงแต่เมื่อพื้นที่ป่าคงใหญ่ขึ้นมาได้ ชุมชนต้องการนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์เพื่อเป็นบทเรียนให้แก่ที่อื่น ๆ แม้จะได้ไม่เต็มร้อย และต้องการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยไม่คำนึงถึงค่าจ้างที่ได้รับ เพราะประโยชน์ที่ได้รับมีมากกว่าเงินทองอย่างน้อยมันช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดแก่ชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมให้กับราษฎรในการทำงานเพื่อชุมชน ไม่เฉพาะเรื่องป่าเท่านั้น

3. แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2543) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้และประสบการณ์เดิมของชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มักจะไม่มีมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่อาศัยการจำและปฏิบัติถ่ายทอดกันอย่างต่อเนื่องจนเกิดความเคยชินให้จดจำได้ตลอด

ภาคภูมิ วิธานศิริวัฒน์(2534) ได้อธิบายภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการรักษาป่าที่เกี่ยวข้องกับ ป่าปู้ตา ไว้ว่า ป่าปู้ตา เป็นพื้นที่ป่าที่มีอาณาเขตชัดเจนไม่มีใครกล้าบุกรุก เพราะปู้ตาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ทำหน้าที่คุ้มครองดูแลรักษาความสงบของครอบครัวและหมู่บ้าน โดยมี เฒ่าจ้ำ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อระหว่างปู้ตากับชาวบ้าน

สมศักดิ์ (2549) ได้อธิบายรูปแบบการเก็บหาของป่าชุมชนที่น่าสนใจจนถือได้ว่าเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ได้ดังนี้

- 1) การปิดฤดูเก็บหา เช่น หยุดจับปูแสมในช่วงน้ำโตคืนข้างแรม 4-6 ค่ำ เดือนตุลาคม ของชาวบ้านเปรี๊ตในจังหวัดตราด หรือหยุดหาหน่อไม้ไผ่รวกในปลายเดือนกันยายน-ต้นตุลาคม ของชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท หรือการหยุดหาหน่อไม้ไผ่หกในป่าของหมู่บ้านหินลาดใน จังหวัดเชียงราย ในเดือนกันยายน

2) ตัดไม้โดยวิธีให้แตกหน่อ (Coppicing) เช่น ตัดต้นก่อลำขาว หรือตัดไม้โมกทำด้ามไม้กวาด ระบบตัดไม้ให้แตกหน่อในยุโรปมานานนับพันปี

3) พัฒนาวิธีการจัดการป่าอย่างยั่งยืน ก็คือจัดการป่าชุมชนของหมู่บ้าน มีกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากป่า และได้พัฒนาวิธีการหลายอย่าง ได้แก่

(ก) พัฒนาวิธีการเก็บพืชหัว เช่น กลอย มีการตกลงร่วมกันที่จะนำหัวกลอยหัวเล็กที่สุดมาใช้ประโยชน์โดยนำไปฝังที่เดิมของมัน กลบดินถมหรือขุดมันป่าให้ตัดส่วนหัวของมันประมาณ 1-2 นิ้ว ฝังกลับลงไปใต้ดินเพื่อให้แพร่พันธุ์ได้อีก

(ข) วิธีการเก็บเห็ด ซึ่งก็มีเห็ดที่ขึ้นตามขอนไม้ผูกกับเห็ดที่ขึ้นตามพื้นที่

- ห้ามตัดโคนเห็ดค้างไว้ที่ขอน ให้ดึงออกมาหมดทั้งโคน ถ้าเอาโคนเห็ดไว้เห็ดจะไม่ออกอีก

- เห็ดปลวก ห้ามเอามัด พรวร เสียม จัมนดินโพน (ดินที่มีเส้นใย hyphae ของเชื้อรา) เพื่อเก็บเห็ดโดยเด็ดขาด ให้ใช้ไม้ มิฉะนั้น บริเวณที่เห็ดปลวกออกจะไม่ออกอีกเลย หรือไม่ให้วางตะกร้าสิ่งของวางทับบริเวณที่เห็ดปลวกออก เพราะปีต่อไปเห็ดจะไม่ออก

(ค) การจัดการเพื่อท่องเที่ยวเชิงนิเวศและจัดที่พักในชุมชน (Home-stay) บ้านใดมีที่พักก็จัดให้แขกพัก ส่วนบ้านที่ไม่มีที่พักก็ทำอาหารให้แขกพัก นับเป็นการกระจายได้อย่างทั่วถึง

(ง) ปลุกไว้ใช้เอง เช่น ชุมชนปลูกต้นสะเดาเทียมในป่าชุมชนไว้ใช้สอย

ความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนที่หมู่บ้านมีกฎระเบียบข้อบังคับในการใช้ประโยชน์จากป่า (Controlled Use) และสามารถใช้กฎของหมู่บ้านได้จริง

ลักษณะรูปแบบขององค์กรชุมชนในการควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนนั้น มีอยู่ 2 รูปแบบ หรือ 2 ลำดับชั้น คือ

1. รูปแบบแรก ชุมชนในหมู่บ้านต่างเห็นพ้องกันในการอนุรักษ์ป่าและพฤติกรรม การรักษาป่าร่วมกัน โดยไม่มีกฎเกณฑ์ที่เขียนอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร แต่คนทั้งหมู่บ้านต่างยอมรับร่วมกันว่าจะช่วยกันอนุรักษ์ป่า จนพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านได้กลายเป็นจารีตประเพณีและวิถีชีวิตของตน

2. ตั้งองค์กรชุมชนขึ้นโดยมีโครงสร้างและบทบาทชัดเจน เช่น มีประธานป่าชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทน อบต. กรรมการ และเลขานุการ มีสาระการทำงานที่ชัดเจน

4. แนวคิดด้านการจัดการทรัพยากร

มงคลและคณะ.2536. ได้ศึกษารูปแบบการจัดการป่าของชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าป่าชุมชนเกิดขึ้นในหลายรูปแบบ ได้แก่

1. เกิดขึ้นตามวัฒนธรรมความเชื่อ ที่จะกำหนดพื้นที่พร้อม ๆ กับการจัดตั้งชุมชน โดยชุมชนร่วมกันกำหนดพื้นที่ที่จะเป็นดอนปู่ตา พื้นที่วัดป่า ฯลฯ ตั้งแต่เริ่มมาตั้งถิ่นฐานครั้งแรก

2. เกิดขึ้นตามระบบนิเวศวิทยา ป่าประเภทนี้มักจะเป็นป่าชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ป่าที่ช่วยป้องกันการกัดเซาะริมฝั่ง ป่าก้ำบังลม ส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายหลังที่ชุมชนตั้งถิ่นฐานแล้ว และเริ่มมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับสภาพแวดล้อม จึงได้มีการกำหนดเขตพื้นที่ไว้

3. เกิดขึ้นตามความจำเป็นใช้สอย ป่าประเภทนี้จะเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนได้ร่วมกันใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน และร่วมกันรู้กันว่าควรจะเป็นพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ป่าใช้สอย ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ป่าโคก ป่าประเภทนี้มักไม่เหมาะกับการถากถางทำไร่

การบริหารจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การบริหารจัดการเชิงวัฒนธรรม การบริหารจัดการภายใต้เงื่อนไขของชุมชนดั้งเดิมที่มีความผูกพันในการบริหารจัดการกับบุคคลภายในชุมชนเดียวกัน หรือที่อยู่ร่วมกันมานานเป็นส่วนใหญ่ การบริหารจัดการได้รับการยอมรับและปฏิบัติตาม เพราะถือว่าเป็นวิถีชีวิตที่มีมาแต่ดั้งเดิม แต่เมื่อใดที่มีการขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์กับคนภายนอก การจัดการรูปแบบนี้มักไม่ได้รับการยอมรับ ยกเว้นชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น

รูปแบบที่ 2 การบริหารจัดการภายใต้ผลประโยชน์ทางในรูปแบบนี้ดำเนินการภายใต้ระบบการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่เข้ามาในชุมชนสูง และส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นกับชุมชนที่หลากหลายจากพื้นที่ต่าง ๆ เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน การบริหารจัดการโดยผู้แทนของกลุ่มเหล่านั้นเข้ามาประสานประโยชน์ร่วมกัน

รูปแบบที่ 3 การบริหารจัดการเชิงการเมือง เกิดขึ้นภายใต้แรงกดดันจากอำนาจรัฐในเรื่องการสัมปทานป่า การปลูกป่า ป่าอนุรักษ์ และโครงการ คจก. ชาวบ้านต้องจัดตั้งองค์กรขึ้นมาพิทักษ์ผลประโยชน์ของชุมชน โดยมีเอกชนจากภายนอกเข้าไปช่วยเหลือ การจัดการมักดำเนินการในรูปแบบการต่อสู้ทางการเมือง มีการขยายเครือข่ายองค์กรในการต่อสู้ เพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐหรืออิทธิพลจากนายทุนภายนอก

UNDP.2547 ได้กำหนดรูปแบบการจัดการป่าตามเงื่อนไขทางกายภาพและสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองแต่ละท้องที่ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณี คือการนำเอาอุดมการณ์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตตามประเพณี มาใช้เป็นแนวทางกำหนดกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดการ เช่น ความเชื่อเรื่องผี ดอนปู่ตา มีการประกอบพิธีกรรมและการผลิตซ้ำอุดมการณ์ที่ผสมผสานไปกับวิถีชีวิต ระบบการผลิตและการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนมักพบได้ในชุมชนดั้งเดิมทั้งในภาคเหนือและภาคอีสาน

2. รูปแบบการจัดการแบบประยุกต์ ในบางท้องที่สิทธิชุมชนถูกละเมิด เช่น มีความขัดแย้งการแย่งชิงทรัพยากรจากภายนอกสูง หรือเป็นพื้นที่ที่มีพลังกดดันต่อป่าค่อนข้างมาก เช่น มีการลักลอบตัดไม้หรือในบางท้องที่ที่ป่าเริ่มเสื่อมสภาพ ชาวบ้านอาจนำเอารูปแบบและวิธีการจัดการแบบอื่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการจัดการแบบจารีตประเพณี เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีบวชป่าเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกในการรักษาป่าของชุมชนและยับยั้งขบวนการลักลอบตัดไม้จากภายนอก บางพื้นที่อาจประยุกต์เอาระเบียบข้อบังคับของทางราชการมาใช้ด้วย

3. รูปแบบการจัดการที่เป็นกระบวนการต่อรองทางการเมืองในบริบทของการแย่งชิงทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างชุมชนกับรัฐและนายทุน บางครั้งรูปแบบการจัดการทรัพยากรถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นขบวนการต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิของชุมชนและต่อต้านนโยบายของรัฐ เช่น การต่อสู้กับสัมปทานไม้การประกาศเขตอุทยานฯ ชุมชนมีการจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อสร้างแผนงานในการจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยชุมชนเอง เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรอง

ท่ามกลางความหลากหลายของภูมิประเทศและวัฒนธรรมของป่าชุมชนแต่ละแห่ง มีจุดร่วมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้พวกเขาประสบความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนร่วมกัน คือ

- มีความเป็นชุมชนสูง สมาชิกของชุมชนยังรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมไว้ได้ เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีความเป็นเพื่อนบ้านที่ช่วยเหลือแลกเปลี่ยนแรงงานกัน สำนึกของความเป็นชุมชนอาจสะท้อนออกมาในรูปของความเชื่อ อุดมการณ์ และพิธีกรรมที่ชุมชนยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน เช่น พิธีกรรมเลี้ยงผีขุนน้ำ พิธีเซ่นผีปู่ตา

- มีป่าที่อยู่ในสภาพใช้ได้หรือมีศักยภาพเพียงพอที่จะพลิกฟื้นให้คืนกลับมาสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้ มีทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ในลักษณะที่ยังเอื้ออำนวยต่อการผลิตในภาคเกษตรของชุมชนอยู่เพราะป่าชุมชนไม่อาจเกิดขึ้นได้บนพื้นที่ที่ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป

- ชุมชนที่อนุรักษ์ป่ามักมีผลประโยชน์ร่วมกัน เพราะพื้นฐานการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านคือการได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การเกษตรและการใช้ผลิตผลจากป่าในชีวิตประจำวัน การอนุรักษ์ป่าจึงเป็นการพิทักษ์ผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนเอาไว้

- ต้องมีจิตสำนึกในการรักษาป่าที่เข้มข้นและลึกซึ้งกว่าการมีผลประโยชน์ร่วมกัน นั่นคือ มีอุดมการณ์ มีความเชื่อ ที่จะพิทักษ์สิทธิชุมชนและสิทธิธรรมชาติในทางเป็นมนุษย์มิให้ถูกก้าวล่วงรุกรานจากบุคคลภายนอก ทั้งนี้ จิตสำนึกอาจเกิดได้จากหลายเหตุผล เช่น เกิดจากประเพณี ความเชื่อ เป็นอุดมการณ์ที่สืบทอดต่อกันมา

5.ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

กฤษฎา บุญชัย (2540) กล่าวถึงสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นมีการดำรงชีพที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ความอยู่รอดของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับความยั่งยืนของธรรมชาติที่จะยังประโยชน์ให้ชุมชน ดังนั้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจะต้องดำเนินไปอย่างมีดุลยภาพกับการดูแลรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ตลอดไป แม้จากการพัฒนาที่ผ่านมาชาวบ้านส่วนใหญ่ได้สูญเสียศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นตน แต่ชาวบ้านบางส่วนได้พยายามฟื้นฟูและพัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่างๆโดยไม่รอการสนับสนุนจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียวมีการผสมผสานความคิดและความรู้ดั้งเดิมกับความคิดความรู้ใหม่ มีการก่อตั้งกลุ่มและองค์กรทางสังคมในรูปแบบใหม่

สหทัย วิเศษ (2540) กล่าวว่าศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนใหญ่มักเกิดกับผู้นำชุมชน กลุ่มเครือญาติ กลุ่มวัฒนธรรมในหมู่บ้านที่มาร่วมกันต่อต้านการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากภายนอกที่มาจากทิศทางการพัฒนาสมัยใหม่ ทำให้กระแสนิยมและบริโภคนิยมที่มองเห็นทรัพยากรเป็นสินค้าโดยอาศัยกลไกการตลาด การรวบอำนาจของรัฐไว้ที่ส่วนกลาง ปฏิเสธสิทธิชุมชนในการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนหลายชุมชนได้รับผลกระทบบางชุมชนสามารถปรับตัวต่อสู้กับกระแสการพัฒนา โดยพลังชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวเป็นกลุ่มองค์กรหรือเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยกรอบแนวคิดพื้นฐานอยู่ที่เกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญา ความสามารถ และศักยภาพของของชาวบ้านในการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลทั้งในด้านการใช้สอยและการอนุรักษ์

6. แนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตโดยยึดหลักความพอเหมาะพอดี มีเหตุมีผลและความไม่ประมาท ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ถือหลักปฏิบัติด้วยพระองค์เองมาอย่างยาวนาน ดำรงชีวิตเป็นแบบอย่างได้อย่างสมบูรณ์ (คณะกรรมการพิเศษเพื่อการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2549: 2) โดยทรงมีพระบรมราโชวาทครั้งแรก เมื่อ วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งตอนนั้นยังมีผู้ที่ให้ความสนใจและมีความเข้าใจในแนวพระราชดำริของพระองค์น้อยมาก

ต่อมาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนในสังคมไทยอีกครั้งภายหลังจากที่ประเทศไทยประสบวิกฤติเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2540 ที่ทำให้เศรษฐกิจไทยต้องพึ่งพาบลงจากการที่พัฒนาประเทศโดยปราศจากการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับระบบเศรษฐกิจ

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) ประมวลไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549, อ้างใน คณะกรรมการพิเศษเพื่อการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2549: 12) ได้กล่าวสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ว่าเศรษฐกิจพอเพียงคือ เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือให้ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกิน พอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญเพียงอย่างเดียว

อำพล เสนาณรงค์ (2547, อ้างใน คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547: 9) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้พอมีพอกิน โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้ของที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือในประเทศให้มากที่สุด พยายามก่อกั้นให้น้อยที่สุดและควรมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เพื่อให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ

อภิชัย พันธเสน (2547, อ้างใน คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547: 13) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงโดยเนื้อแท้ ก็คือ พุทธเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทุกระดับ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ซึ่งเป็นเส้นทางที่จะนำไปสู่ การสร้างสมสติปัญญาซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิตที่สำคัญที่สุด

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) ได้สรุปไว้ว่า “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาการดำรงชีวิตและดำรงชาติที่ก้าวพ้นเพดานความคิดแบบตะวันตกที่มีลักษณะเป็นเอกนิยมและวินินิยม แต่ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มีลักษณะเป็นพหุนิยมที่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีความขัดแย้ง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยที่เชื่อมโยงทุกมิติของวิถีชีวิตเข้าด้วยกันจึงเป็นทฤษฎีแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ทั้งเป็นปรัชญาที่มองสถานการณ์โลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร มีความเป็นสากล เข้าใจง่าย และสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลจริง จึงมีพลังสูงในการกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขได้ตามอัตภาพที่เหมาะสมกับสถานะตน โดยประยุกต์ใช้ได้กับการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตลอดเวลา ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งมีความสมสมัยในการชี้นำสังคมให้สามารถพ้นวิกฤติ และใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและการพัฒนาประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้เป็นอย่างดี

ประเวศ วะสี (อ้างใน พิระพงษ์ เรื่องวัฒนา, 2548: 10) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัธยมาปฏิบาทที่เชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในที่นี้ ประเวศ วะสี (อ้างใน สุนทร พรหมรักษา, 2548: 13) ให้ความเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ผลิต ไม่ส่งออก ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค แต่หมายถึงการที่มนุษย์เรามีความพอเพียง ในอย่างน้อย 7 ประการ ด้วยกัน ได้แก่

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง ได้แก่ การรู้จักที่จะอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพ และทำมาหากินในชีวิตประจำวันได้ เช่นการเกษตรแบบผสมผสานเป็นต้น
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง คือ การที่ชุมชนสามารถรวมตัว มีความสามัคคีต่อกันเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง รวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ อย่างง่ายดาย ส่งผลให้ชีวิตมีความสุขมีคุณภาพที่ดี

5. ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน และสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง คือ การที่กลุ่มชนมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและรากฐานทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งการดำเนินชีวิตภายใต้รูปแบบของการมีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับตนนั้น จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ที่ร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของตน เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เอื้อประโยชน์ต่อครองชีวิตของตนทั้งสิ้น

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ขี้วาบ เดี่ยวจน เดี่ยวรวย ซึ่งเมื่อทุกอย่างเกิดความพอเพียงก็จะเกิดความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจจะเรียกในชื่ออื่น ๆ ได้ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล หรือเศรษฐกิจบูรณาการ เป็นต้น

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง(2547: 39) ได้ทำการประมวลว่าเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน และได้ประมวลหลักของการพิจารณาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 5 ส่วน คือ

ส่วนที่หนึ่ง กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

ส่วนที่สอง คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับ โดยมีแนวคิด ทางสายกลางเป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิด

ส่วนที่สาม คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กันดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ โดยคำนึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ส่วนที่สี่ เงื่อนไข การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยเงื่อนไข 2 ประการ คือ ประการแรก เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในการทำแผนไปใช้ให้เกิดผลทางปฏิบัติ ประการที่สอง เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย

ด้านจิตใจที่ตระหนักใจคุณธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาและในระดับปฏิบัติรอบคอบในการดำเนินชีวิต

ส่วนที่ห้า แนวทางการปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ การพัฒนาที่สมดุลและการพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้เทคโนโลยี

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้นำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาอธิบายเป็นกรอบในการศึกษา เพื่อทำความเข้าใจถึงปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ทำความเข้าใจ และให้เห็นถึงความสามารถในการดำรงตนในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น ความพอเพียงจึงเป็นเสมือนทางสายกลาง เป็นความเหมาะสม และสอดคล้องกับความเป็นจริงของสรรพสิ่งและชีวิต ซึ่งต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจให้ถ่องแท้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายหลัก

- คนในชุมชนตำบลค้อเหนือจาก 7 หมู่บ้าน จำนวน 50 คน อาทิ ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน
ปราชญ์ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบป่าดงมัน ทั้ง อบต. กรมป่าไม้

- กลุ่มเยาวชนในตำบลค้อเหนือ
- กลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าดงมัน

3.1.2 ขอบเขตพื้นที่เป้าหมาย

1. พื้นที่วิจัย ป่าชุมชนดงมัน เนื้อที่ประมาณ 3,006 ไร่
2. หมู่บ้านที่อยู่ในตำบลค้อเหนือ 7 ชุมชน ที่มีวิถีชีวิตส่วนใหญ่จะพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ตามฤดูกาลของ
ผลผลิต ได้แก่ บ้านดอนกลอย หมู่ 8 บ้านโนนหิน หมู่ 9 บ้านท่าเยี่ยม หมู่ 10 บ้านค้ำน้ำสร้าง หมู่ 11 บ้านแจ้ง
น้อย หมู่ 12 บ้านหนองหว้า หมู่ 13 และบ้านค้ำน้ำสร้าง หมู่ 15

3.1.3 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

รูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบลค้อเหนือ
อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

1. ทดลองปฏิบัติการตามแนวทางอนุรักษ์ป่าดงมันที่วางไว้
2. สร้างการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน ลดการพึ่งพิงป่า
3. สรุปและวิเคราะห์ผลจากการทดลอง ให้เห็นทางเลือกในการอนุรักษ์ป่าดงมันที่เหมาะสมกับชุมชน
ตำบลค้อเหนือ
4. เกิดเครือข่ายในการดูแลป่าดงมันจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ตำบลค้อเหนือ

3.2 กระบวนการวิจัย

1) ประชุมชี้แจงและวางแผนการทำงาน

ร่วมกับทีมวิจัยชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ประชุมการประชุมกลุ่มย่อยที่มิวิจัยเป็นการนัด
หมายกลุ่มโดยมีผู้เข้าร่วม 4 ฝ่าย คือ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่ พี่เลี้ยงทีมวิจัย (สกว.) ชุมชนนักวิจัย และ
คณะกรรมการป่าชุมชนดงมัน เพื่อร่วมกันวางแผนการดำเนินงานในการปฏิบัติการ

2) ประชุมกลุ่มใหญ่ (ร่วมกับชาวบ้าน)

การประชุมกลุ่มใหญ่ร่วมกับชาวบ้านจะมีการพูดคุยและวางแผนการเตรียมการจัดประชุมใหญ่ โดยมีการกำหนดการ วันเวลา และสถานที่ โดยมีการมอบหมายหน้าที่ในการออกหนังสือเชิญเข้าร่วมประชุม การติดต่อประสานงานกับชาวบ้านและส่วนราชการ การจัดเตรียมอาหารและสถานที่ การจัดทำข้อมูลในการประชุมการลงทะเบียน

3) การจัดกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าดงมัน

เนื่องใน วิโรกาสวันสำคัญ เฉลิมพระชนพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 12 สิงหาคม ราชินี ได้เวียนบรรจบครบครบมาอีกวาระหนึ่งและเป็นโอกาสสำคัญอันเป็นมิ่งมงคลสมัยประธานองค์กรป่าชุมชนจึงได้นัดหมายกำหนดวันปลูกป่า สืบเนื่องจากการประชุมโครงการวิจัยระยะที่ 2 ครั้งที่แล้ว กำหนดการปลูกป่าเสริม โดยประสานผู้นำชุมชนสมาชิกใน 7 ชุมชน นัดการปลูกป่าพร้อมกัน จัดเตรียมแผนงานดำเนินดังนี้

วันที่ 10 สิงหาคม 2556 –นัดการประชุมชี้แจงที่ทำการกำนันตำบลค้อเหนือ มีคณะกรรมการที่เข้าร่วม จำนวน 35 คน

วันที่ 11 สิงหาคม 2556 – เตรียมหลุมและหยอดปุ๋ยคอกรองกันหลุมจำนวน 800 หลุม กรรมการที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 35 คน

วันที่ 12 สิงหาคม 2556 – ร่วมการปลูกป่า รวมกันที่แปลงปลูกมีสมาชิกกลุ่มศูนย์วิจัยฯ รวมกันปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ 7 หมู่บ้านมีจำนวน 83 คน และได้ลงมือซื้อผู้เข้าร่วมปลูกป่า

4) จัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

ได้ดำเนินการออกทำการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านโดยทีมวิจัย และผู้นำชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้านในการสรรหาอาสาสมัครพิทักษ์ป่าดงมัน โดยได้ดำเนินการในช่วงเดือนกันยายน 2556 ผลจากการดำเนินการทำให้ได้จิตอาสาจำนวน 35 คน จาก 7 ชุมชน

5) กิจกรรมการจัดทำแผนที่ทรัพยากร

ทีมวิจัยได้ร่วมกันสำรวจพื้นที่ป่าดงมัน และร่วมกันจัดทำแผนที่ทรัพยากรขึ้น เพื่อให้เห็นความหนาแน่น และพื้นที่ๆ ต้องฟื้นฟู การดำเนินการประกอบไปด้วยทีมอาสาพิทักษ์ป่าในแต่ละชุมชน มาร่วมจัดทำแผนที่ในช่วงเดือนตุลาคม 2556 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบไปด้วยทีมวิจัย และอาสาสมัครในการเก็บข้อมูล

6) เรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์เพื่อการพึ่งตนเองด้านอาหารตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้แก่ชุมชนในเดือน พฤศจิกายน 2556 จึงได้มีการไปศึกษาดูงาน ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 2 แห่ง คือ บ้านคุณพ่อ ผจญ ธุระพันธุ์ บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 1 บ้านจุมจัง ต.จุมจัง อ.กุฉิ

นารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ และบ้านของคุณพ่อปาน ผีอกแก้ว บ้านโคกโก่ง ต.กุดหว้า อ.ภูผามาศ จ.กาฬสินธุ์ โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 60 คน และมีการนำกลับมาขยายผลในการสร้างแหล่งอาหารในครัวเรือน

7) ทำแนวเขตป้องกันไฟป่าในพื้นที่เสี่ยง

เพื่อป้องกันไฟป่าชุมชนวิชัยจึงได้ร่วมกันทำแนวเขตป้องกันไฟป่า ซึ่งมีการร่วมมือทั้ง 7 ชุมชน และภาคราชการ อาทิ กรมป่าไม้ กำนันตำบลค้อเหนือ และผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 57 คน ดำเนินกิจกรรมในช่วงเดือนธันวาคม 2556

8) เรียนรู้การเพาะเชื้อเห็ดและเติมเชื้อเห็ดในพื้นที่ป่า

ได้ดำเนินการศึกษาเรียนรู้วิธีการเพาะเห็ด เพื่อเตรียมความพร้อมในการลงมือเพาะเห็ดในช่วงเดือนพฤษภาคม โดยได้รับการอบรมจากศูนย์เพาะชำกล้าไม้ ได้ดำเนินการอบรมในช่วงเดือน มกราคม 2557 มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือทีมวิชัย ชุมชนวิชัย อาสาสมัครพิทักษ์ป่าจำนวน 62 คน

9) ออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่า

ได้ดำเนินออกกฎระเบียบร่วมกันในการจำกัดพื้นที่หรือกำหนดโซนเพื่อฟื้นฟูสภาพในพื้นที่เสื่อมโทรม ประกาศเป็นเขตห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ใน 1 ปี หรือ 2 ปี หากมีการฝ่าฝืนจะทำการตั้งจำคุกปรับ โดยได้ดำเนินการออกกฎระเบียบในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ 2557 มีผู้เข้าร่วมกระบวนการจำนวน 42 คน

10) สรุปผลการทดลอง / บทเรียนการทำงาน

เป็นการร่วมสรุปจากผลการทดลองตามรูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันที่ตั้งไว้ เป็นการวิเคราะห์ถึงความสำเร็จในโครงการ เป็นการถอดบทเรียนที่ได้จากการปฏิบัติงาน โดยได้ดำเนินการในช่วงเดือน มีนาคม 2557 ผู้เข้าร่วมกระบวนการคือ ทีมวิชัย และผู้นำชุมชน

11) จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

เป็นการจัดเวทีการเขียนรายงานเป็นการรวมข้อมูลและนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ ซึ่งการทำรายงานของโครงการแล้วในการนำมาจัดทำเป็นรูปเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ ผู้ที่มีส่วนในการเขียนรายงานคือ ทีมวิชัยหลักเป็นทีมหลักในการเขียนรายงาน และหากข้อมูลไม่สมบูรณ์ก็เพิ่มเติมจากกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย อาทิเช่น ชาวบ้านจาก 7 ชุมชน ได้ดำเนินการในช่วงเดือนเมษายน 2557

บทที่ 4

ผลการศึกษา

โครงการวิจัย “รูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบล ค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2” ซึ่งโครงการมีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ 1. เพื่อทดลองปฏิบัติการตาม แนวทางอนุรักษ์ป่าดงมันที่วางไว้ 2. เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน ลดการ พึ่งพิงป่า 3. เพื่อสรุปและวิเคราะห์ผลจากการทดลอง ให้เห็นทางเลือกในการอนุรักษ์ป่าดงมันที่เหมาะสมกับ ชุมชนตำบลค้อเหนือ 4. เพื่อให้เกิดเครือข่ายในการดูแลป่าดงมันจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ตำบลค้อเหนือ ทีม วิจัยได้ทำการปฏิบัติการ โดยมีเนื้อหา ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) เพื่อทดลองปฏิบัติการตามแนวทางอนุรักษ์ป่าดงมันที่วางไว้

1.1) การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าดงมัน

การฟื้นฟูและอนุรักษ์ต้นไม้ที่เป็นที่อยู่อาศัยของเห็ดป่าและแมลงป่าต่างๆ เพื่อให้สภาพป่ามีความ สมบูรณ์และมีความหลากหลายเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งอาหารให้กับชุมชน โดยการปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่ เสื่อมโทรมและอนุรักษ์ในพื้นที่ที่ยังคงมีต้นไม้สมบูรณ์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าดงมันเป็นกิจกรรมที่ชุมชนใน ตำบลค้อเหนือและภาครัฐทำร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่การปฏิบัติการผ่านโครงการวิจัยเกิดจากการมีส่วนร่วม ของชุมชนมากกว่า เพราะสืบเนื่องจากการดำเนินการเก็บข้อมูลตามโครงการรูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมัน ให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2 จาก การสำรวจความหลากหลายของป่าดงมันทำให้ได้พบถึงบริเวณความหนาแน่นและบริเวณที่ป่ามีความเสื่อม โทรม จำเป็นต้องมีการซ่อมแซมคลังอาหารชุมชนเพื่อให้ได้ต้นไม้ที่เป็นที่อยู่อาศัยของเห็ดป่าและแมลงป่าต่างๆ ดังนั้นชุมชนจึงได้ร่วมกับภาครัฐในการจัดกิจกรรมการบวชป่า การปลูกต้นไม้ ชุมชนจะมีการสืบทอดประเพณี ปลูกต้นไม้ และบวชป่า โดยเลือกวันมงคล เช่น วันพ่อ วันแม่ จะมีการนิมนต์พระสงฆ์ เชิญผู้นำชุมชนทุก หมู่บ้าน คณะครูนักเรียน ทหาร และเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ใช้น้ำมันจากศูนย์เพาะชำ อนุรักษ์ 9 กรมป่าไม้ นิมนต์ พระ ทำพิธีบวช โดยใช้ผ้าสี/ผ้าจีวร มาผูกกับต้นไม้ มีพิธีการสวดชะยันโต เพื่อสร้างความสิริมงคล ทำให้เกิด ความศักดิ์สิทธิ์ โดยมีการประกอบพิธีก่อนวันแม่แห่งชาติ วันที่ 8 สิงหาคม ซึ่งมีการเข้าร่วมจากชุมชนและส่วน ราชการกว่า 700 คน โดยมีส่วนงานราชการจังหวัดเป็นประธาน มีการแสดง มหรสพ เช่น คณะโปงลาง นักเรียน เป็นการปลูกจิตสำนึกรักษ์ป่าแก่นักเรียน และสร้างความตระหนักแก่ชุมชน เป็นการสร้างความ สามัคคี เป็นประเพณีที่จะสืบทอดในทุกปี

สิ่งที่เป็นบทเรียนประโยชน์ที่ได้จากการบวชป่า ปลูกป่า คือ เป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า และผลผลิตในป่า สร้างความตระหนัก และรักป่าชุมชน เกิดความเชื่อ ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาที่เกิดขึ้น ผ่านพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนาเมื่อตนเองได้ปลูกกับมือก็เกิดความภูมิใจ มองถึงความยั่งยืนให้ลูกหลานได้จดจำ ว่าพ่อแม่ได้

ปลูกไว้ให้ใช้ประโยชน์ ในด้านของนักเรียนก็เป็นการสร้างจิตสำนึกรักษ์ป่า เห็นการมีส่วนร่วมและตระหนักว่าบุคคลภายนอกยังให้ความตระหนัก ชาวบ้านในชุมชนเองจึงต้องมีส่วนร่วมให้มากขึ้น และการปลูกป่าในวันมงคล วันแม่แห่งชาติ ซึ่งชุมชนได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่พระราชินีได้จัดให้ป่าดงมันอยู่ในโครงการพระราชดำริ ซึ่งชุมชนมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณหากไม่มีพระองค์ ป่าก็คงไม่มีทรัพยากรก็จะมีให้ใช้ประโยชน์ปลูกป่าแล้วผนึกตักทุกปี

1.2) การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน

การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน ปลูกอยู่ปลูกกิน เพื่อเพิ่มความหลากหลายของอาหาร และลดรายจ่ายในการซื้ออาหาร เป็นการวางแผนทางไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ลดการเข้าป่าหาอาหารทำให้ป่ามีโอกาสฟื้นตัวได้เร็ว และเพื่อให้เกิดการสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน สมาชิกทีมวิจัยและผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่มีความสนใจได้ร่วมกันเดินทางไปศึกษาดูงานการทำเกษตรพอเพียงในครัวเรือนที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยได้มีการดูงานกับปราชญ์ชาวบ้าน 2 ท่าน จุดที่ 1 ศึกษาดูงาน ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยคุณพ่อ ผจญ ธรรมพันธุ์ บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 1 บ้านจุมจัง ต.จุมจัง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ คุณพ่อผจญได้บรรยายเกี่ยวกับการได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นำมาปรับใช้ปฏิบัติแล้วจึงได้รู้ว่าการลดรายจ่าย การเพิ่มรายรับทำอย่างต่อเนื่อง อย่างเช่นแปลงผักปลอดสารพิษจะมีการปลูกผสมในแปลงเดียวกันหลายชนิด มีการทำน้ำหมักชีวภาพฉีดพ่นป้องกันแมลง ฉีดบำรุงผักโดยไม่ได้ใช้สารเคมี การทำน้ำหมัก จากระกหมูที่คลอดแล้ว(น้องหมู) นำมาหมักไว้ 3 เดือนกรองน้ำผสมกากน้ำตาล,น้ำส้มครว้ไม้ น้ำเปล่า 20 ลิตร ฉีดพ่นพืชผัก มีการทำหลุมเศรษฐกิจพอเพียงโดยปลูกไม้ยืนต้น สมุนไพรไม้เลื้อย ผักสวนครัวลงในหลุมเดียวกัน มีการปลูกพืชผักสมุนไพร ผักหวาน แซมในสวนยางพาราทำให้ชาวบ้านที่ไปดูงานได้เห็นความหลากหลายในการใช้ประโยชน์จากดินในพื้นที่ให้ได้คุ้มค่ามากที่สุด

จุดที่ 2 เป็นแปลงเกษตรอินทรีย์ของพ่อปาน เผือกแก้ว ซึ่งเป็นชนเผ่าภูไท อยู่ที่บ้านโคกโก่ง ต.กุดหว้า อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ มีลักษณะการอยู่อาศัยบริเวณเนินเขาที่มีความแห้งแล้ง สภาพพื้นที่มากด้วยโขดหิน แต่คุณลุงปานก็ปรับสภาพให้เป็นสวนเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกผักหวานป่าตามริมโขดหิน บริเวณทุ่งนาที่ไม่ค่อยอุ้มน้ำก็พยายามปลูกผักสวนครัวไว้กินและขายในครัวเรือน ได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต พ่อปานได้บรรยายเกี่ยวกับการปลูกผักหวานป่า แนะนำเทคนิคการปลูกผักหวานที่จะใช้หลักแหลมแทงลงไปในรู แล้วนำรากผักหวานลงไปดินเขี่ยถมน้ำรดตาม และการปลูกต้องอาศัยพืชข้างเคียงอยู่ด้วย ปลูกเชิงเดี่ยวไม่ได้ การปลูกผักปลอดสารพิษ ปัจจุบันได้ทำอย่างต่อเนื่อง ปลูกผักปลอดสารพิษ ส่งโรงพยาบาลกาฬสินธุ์ ได้รับรางวัลและ โลโก้สัญลักษณ์ ข้าวปลอดสารพิษ เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่แบบพอเพียงโดยไม่มีความใช้จ่ายในครัวเรือน ไม่ได้ใช้ปุ๋ยเคมีสารเคมีต่างๆ เน้นขั้นตอนการผลิตโดยปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก น้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ เป็นเกษตรกรต้นแบบที่ดี ซึ่งทั้งสองพื้นที่นอกจากจะเน้นการทำเกษตรกรรมแบบพอเพียง ยังเป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่า การสร้างป่าในครัวเรือน และการสร้างแหล่งอาหารในครัวเรือนได้เป็นอย่างดี ผู้ร่วมศึกษาดูงานต่างให้ความสนใจกับรูปแบบการทำเกษตรกรรม

หลังจากกลับมาจากการศึกษาดูงานที่มิจิได้มีการนัดหมายกันถอดบทเรียนและมีข้อสรุปให้มีการขยายผลในการสร้างแหล่งอาหารในชุมชน ครั้วเรือน โดยเน้นในระบบอินทรีย์ เพื่อแบ่งเบาการใช้ประโยชน์จากป่าดงมัน หลังจากมีการดำเนินกิจกรรมในช่วง 2 เดือน ก็ได้กลับมาถอดบทเรียนลงเก็บข้อมูลผู้ทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งให้ตัวแทนแต่ละชุมชนออกมานำเสนอผลการดำเนินที่ชุมชนตนเองได้ดำเนินไป ผลสรุป ในแต่ละชุมชนได้มีการปลูกผักสวนครัว เพื่อลดรายจ่ายเฉลี่ยแล้วประมาณ 70% ครั้วเรือนต่อชุมชน แต่เป็นการปลูกช่วงปลายฝนต้นหนาว หอม สารระแหง ตะไคร้ ฯ เช่น ปลูกในกระถางบางครอบครัวปลูกได้มากก็นำไปขายประมาณ 10 % ได้เห็นรูปแบบการปลูกพืช ผักที่หลากหลาย ทั้งพืชผักสวนครัว และปลูกพืชเศรษฐกิจ เกษตรกรต้นแบบสามารถลดค่าใช้จ่าย สุขภาพกาย และจิตดี แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่ของตำบลคือเหนือเป็นทีลุ่มน้ำท่วมพืชบางชนิดจึงปลูกไม่ได้ผล อาทิ ผักหวาน ชุมชนจึงเน้นในการปลูกพืชผักสวนครัวอายุสั้น

1.3) การเติมเชื้อเห็ดธรรมชาติ

กิจกรรมเรียนรู้การเพาะเชื้อเห็ดและเติมเชื้อเห็ดในพื้นที่ป่า เป็นกิจกรรมที่สร้างองค์ความรู้ให้ชาวบ้านได้ค้นความสมบูรณ์ในทรัพยากรประเภทเห็ดแก่ป่าดงมัน โดยที่มิจิร่วมได้รับความรู้จากศูนย์เพาะชำป่าไม้จังหวัดยโสธรในการให้ความรู้ในการเพาะเชื้อเห็ดและเติมเชื้อเห็ดในพื้นที่ป่า วิธีการคือ นำเห็ดดอกบาน ดอกแก่ เหี่ยว มาขยำผสมกับน้ำ แล้วนำไปสาดใต้ต้นไม้ เช่น ไมยางใส่เห็ดเหาะ เห็ดระโงก หากฝนตก อากาศอบอ้าวจะเกิดเชื้อเห็ด สามารถเก็บขายและกินได้ ประเภทเห็ดผึ้ง/ เห็ดตับเต่า นำมาขยำกับน้ำสาดใต้ต้นไม้บริเวณดินทาม ชุมชนวิชัยได้ร่วมกันเก็บเห็ดดอกบานแล้วทดลองเพาะและเติมเชื้อเห็ดในบริเวณป่าตามเขตชุมชนของตนเอง ซึ่งจะเน้นเติมเชื้อเห็ดในบริเวณที่ยังไม่เคยมีเห็ด ซึ่งผลจากการทดลองก็ทำบริเวณดังกล่าวมีเห็ดเกิดขึ้น แต่บางพื้นที่อาจต้องทำซ้ำ ๆ เพราะการเจริญเติบโตของเห็ดอยู่ที่ความสมบูรณ์ของสภาพพื้นที่นั้นด้วย

1.4) ออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่า

เพื่อให้เกิดการฟื้นฟูพื้นที่ป่าดงมันให้มีสภาพสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นที่มิจิได้มีการประชุมอาสาสมัครพิทักษ์ป่าที่ได้จัดตั้งขึ้นในแต่ละชุมชน จำนวน 35 คน ได้มีการวางแผนให้มีการจำกัดพื้นที่หรือกำหนดโซนเพื่อฟื้นฟูสภาพในพื้นที่เสื่อมโทรมโดยประกาศเป็นเขตห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ในรอบ 1- 2 ปี นอกนี้ยังมีการกำหนดพื้นที่ในการห้ามเข้าใช้ประโยชน์ในเขตอภัยทาน เขตศาลปู่ตา เช่น ห้ามตัดต้นไม้ทุกขนาด ห้ามล่าสัตว์ป่า แต่สามารถเก็บเห็ดได้ และในอนาคตมีเป้าหมายร่วมกันในการจัดตั้งกองทุนป่าดงมันเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการและอนุรักษ์ และเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลป่าในด้านฟื้นฟูและป้องกัน

1.5 จัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

เพื่อให้การดำเนินการอนุรักษ์ป่าดงมันเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในกระบวนการจึงได้ร่วมกันประชุมตามรายหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่ หมู่บ้านละ 5 คน รวม 35 คน และมีการแต่งตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ซึ่งประกอบไปด้วยผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่มีจิตอาสา และเยาวชนในพื้นที่เป็นตัวแทนในการเข้าร่วมกระบวนการ การวางแผนการดำเนินงานต่าง ๆ ในด้านเยาวชนคนรุ่นใหม่พิทักษ์ป่า ก็เป็นการสานต่อ สืบทอดภูมิปัญญาในการดูแลป่าและการเก็บหาของป่าอย่างถูกวิธี

1.6 สร้างแนวเขตป้องกันไฟป่าในพื้นที่เสี่ยง

เพื่อเป็นการป้องกันไฟป่า ในแต่ละชุมชนได้ช่วยกันสร้างแนวเขตป้องกันไฟป่า หนุนเสริมกับที่ภาครัฐมีงบประมาณมาช่วยทำแนวกันไฟ กว้างประมาณ 2 เมตร หากไม่มีงบประมาณจากภาครัฐมาหนุนเสริมก็ได้มีการวางแผนร่วมกันว่าจะมีการนำไม้ยูคาไปปลูก ประโยชน์ที่ได้ กรณีหมู่บ้านท่าเยี่ยม หมู่ 10 เมื่อมีไฟจากที่นา ลูกกลามเข้าป่า ชาวบ้านก็ได้ช่วยกันดับไฟ จึงทำให้ได้เห็นความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เห็นความสามัคคีในชุมชน พื้นที่กันไฟ ปัจจุบันเกิดปัญหาไฟป่าน้อยมาก เพราะชาวบ้านมีประสบการณ์แล้วว่าหากเผาป่า สัตว์ป่า หรือไม่เกิดเหต และส่วนหนึ่งเกรงกลัวในกฎระเบียบ

1.7 สร้างภาคีเครือข่ายการจัดการป่า

เมื่อมีการแต่งตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า จึงทำให้ได้เห็นการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งตำบลซึ่งล้วนแต่เป็นชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าดงมัน เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการในแต่ละชุมชนอย่างชัดเจน เบื้องต้นมีการปักป้ายแสดงแนวเขตป่าชุมชน และป่าอนุรักษ์อย่างชัดเจน ทำให้ชุมชนเห็นขอบเขตพื้นที่ป่าและชุมชน ช่วยลดปัญหาการบุกรุกได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ยังได้มีการทำแนวเขตที่แต่ละหมู่บ้านได้รับผิดชอบ ซึ่งจะมีคณะกรรมการเป็นแกนนำ และมีชาวบ้านคอยให้ส่วนร่วมในการเป็นหูเป็นตากับผู้ลักลอบตัดไม้ การเผาป่า ตลอดจนการหาของป่าที่ผิดกฎหมาย กิจกรรมดังกล่าวทำให้ได้เห็นการร่วมคิด ร่วมใจ ร่วมแรง ร่วมทำเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดูแลป่าอย่างยั่งยืนสังเกตได้ว่าเมื่อเข้าสู่ฤดูกาลหาของป่าเริ่มมีสัตว์ป่าหนาแน่น เช่น ไก่ป่า เพิ่มขึ้น นอกจากเครือข่ายจัดการป่าในระดับชุมชนยังมีเครือข่ายจัดการป่าที่เป็นหน่วยงานจากรัฐ อาทิ กรมป่าไม้และกรมอุทยานฯ ได้เข้ามาจัดตั้งหน่วยงานในพื้นที่เพื่อร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า กรมทหารราบที่ 16 จะเข้ามาช่วยเหลือในยามจัดกิจกรรมในป่า เกษตรจังหวัด สนับสนุนด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและพืชผักสวนครัว กรมพัฒนาที่ดิน สนับสนุนในการปรับปรุงดินให้มีคุณภาพเพื่อให้เหมาะสมกับพืชเกษตรในพื้นที่ กรมปศุสัตว์ สนับสนุนให้ชุมชนรู้จักเลี้ยงสัตว์เช่น เป็ด ไก่ วัว ควาย กรมประมง สนับสนุนพันธุ์ปลาเพื่อปล่อยในแหล่งน้ำสาธารณะและธรรมชาติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน ลดการพึ่งพิงป่า

ผลจากการดำเนินงานตามรูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งได้เรียนรู้ในการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน ลดการพึ่งพิงป่า เกิดจากการเรียนรู้ในรูปแบบ ดังนี้

- การศึกษาดูงาน

เกิดจากรูปแบบการสร้างการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง ที่ได้จากการไปศึกษาดูงาน จะเห็นได้ว่าปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 2 ท่าน ยึดหลักความพอเพียง การพึ่งตนเองเป็นที่ตั้ง

พยายามสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นมากกว่ารายจ่ายในแต่ละวัน สามารถสร้างแหล่งอาหารได้เองในพื้นที่เกษตรกรรมของตนที่มีอย่างจำกัด ได้เห็นรูปแบบการปลูกพืชผสมผสาน การปลูกหลุมพอเพียง ที่เน้นในการทำเกษตรอินทรีย์

นำสิ่งเหลือกินเหลือใช้ในครัวเรือนมาสร้างประโยชน์เช่น เศษอาหาร มาทำน้ำหมักอินทรีย์ ดังนั้น การสร้างการเรียนรู้ด้วยวิธีการพาไปศึกษาดูงานจึงถือว่าเป็นวิธีการสร้างการเรียนรู้ได้ในระดับหนึ่ง เพราะในกิจกรรมผู้ร่วมศึกษาดูงานจะสามารถศึกษาและเรียนรู้จากผู้รู้จริง สามารถแลกเปลี่ยนข้อสงสัยได้ทันทีที่ชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมจึงมีความสนใจและหลายคนมีการนำมาปฏิบัติในครัวเรือน เมื่อสามารถสร้างแหล่งอาหารในครัวเรือนได้ ก็ส่งผลให้เกิดการพึ่งพิงป่าที่ลดลง

- การปฏิบัติการ

หลังจากมีการไปศึกษาเรียนรู้การสร้างแหล่งอาหารในครัวเรือน เมื่อได้มีการกลับมาขยายผลส่งเสริมให้การปลูกพืชผักในครัวเรือนชาวบ้านได้มีรูปแบบการปลูกตามสภาพพื้นที่ บางครัวเรือนนำท่วมขังง่ายก็จะนิยมปลูกผักตามกระถาง แต่บางรายที่พื้นที่พร้อมก็ปลูกได้หลากหลาย ทั้งไม้ผล และพืชผักสวนครัว ผลจากการปฏิบัติการทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้การพึ่งตนเองด้านอาหารในครัวเรือน แบ่งเบาการเข้าไปใช้ทรัพยากรจากป่าอาทิ ผักป่าได้ในระดับหนึ่ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อสรุปและวิเคราะห์ผลจากการทดลอง ให้เห็นทางเลือกในการอนุรักษ์ป่าดงมันที่เหมาะสมกับชุมชนตำบลค้อเหนือ

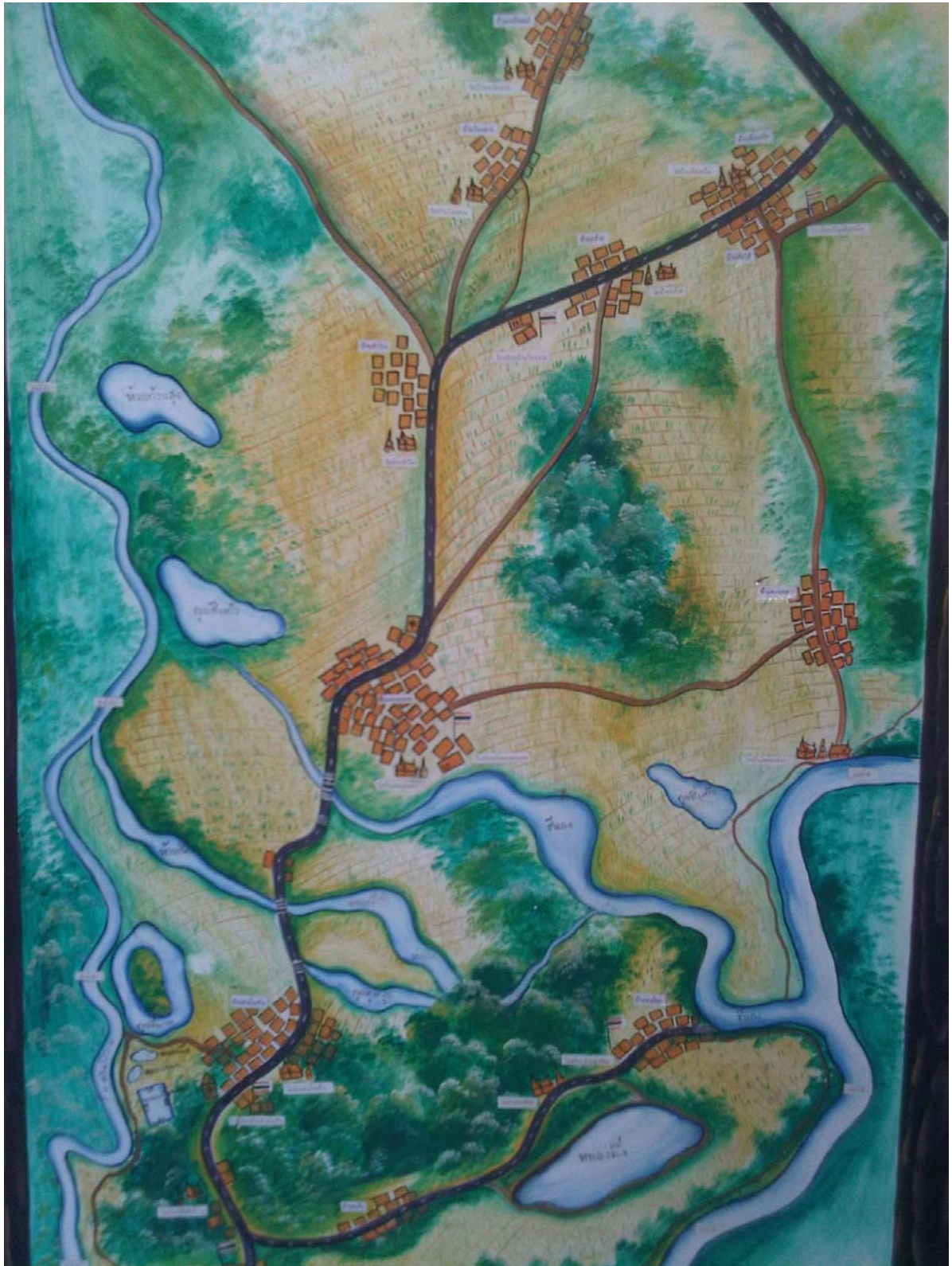
จากรูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้ง 7 รูปแบบ คือ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าดงมัน การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน การเดิมเชื้อเห็ดธรรมชาติ การออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่า การจัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า สร้างแนวเขตป้องกันไฟป่าในพื้นที่เสี่ยง การสร้างภาคีเครือข่ายการจัดการป่า จากผลการทดลองสรุปได้ว่าทุกรูปแบบมีความเหมาะสมที่จะเป็นรูปแบบในการอนุรักษ์ป่าดงมันของชุมชนตำบลค้อเหนือ เพราะประกอบไปด้วยรูปแบบตั้งแต่การป้องกัน การอนุรักษ์ และการฟื้นฟู เพราะป่าดงมันและชุมชนตำบลค้อเหนือมีความสัมพันธ์กันเกือบในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมวัฒนธรรมของคนกับป่า ด้านเศรษฐกิจที่เป็นแหล่งสร้างรายได้และอาชีพ ด้านการศึกษาที่เป็นแหล่งเรียนรู้ การดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวคนในชุมชนให้เกิดการมีส่วนร่วมในหลากหลายกิจกรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4. เพื่อให้เกิดเครือข่ายในการดูแลป่าดงมันจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ตำบลค้อเหนือ

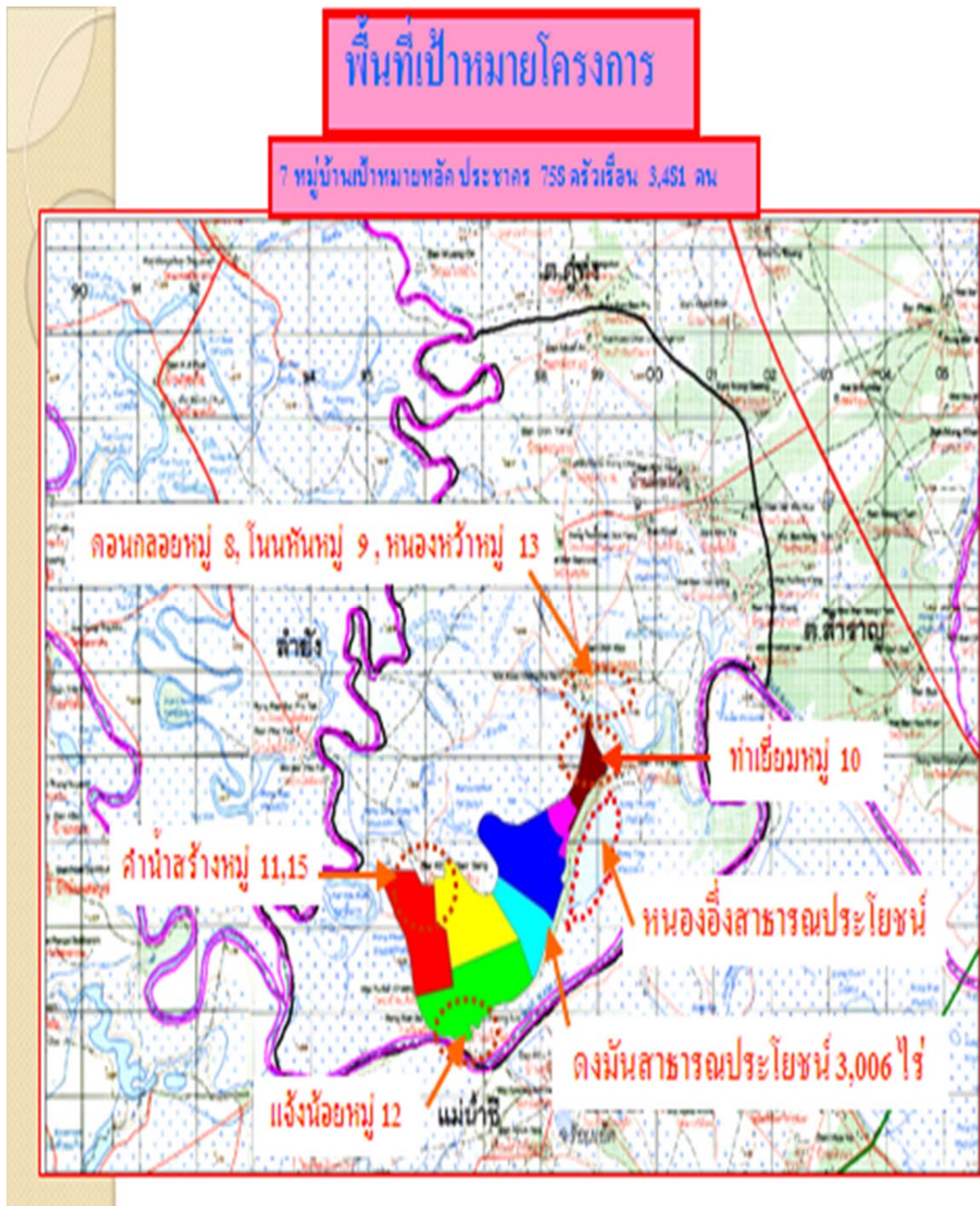
เนื่องจากพื้นที่ป่าดงมันอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาบริเวณหนองอิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีหน่วยงานราชการเข้ามาดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อาทิ กรมอุทยานอนุรักษ์สัตว์ป่าและพันธ์พืช แต่บทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภาครัฐก็คือภาคชุมชนโดยรอบทั้ง 7 ชุมชน ที่มีการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากร

ตลอดจนฟื้นฟูป่าดงมันให้เกิดความสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารของคนทั้งในและนอกชุมชน ในภาพของโครงการวิจัยโครงการ “รูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบล ค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2” จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่มาเชื่อมให้เกิดเครือข่ายในการอนุรักษ์ป่าจากฐานชุมชน เพราะรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่เป็นการสร้างอาสาสมัครพิทักษ์ป่าทั้ง 7 ชุมชน โดยมีแกนนำหลักหมู่บ้านละ 5 คน รวม 35 คน เป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายด้วยการเป็นหูเป็นตา ร่วมกันในการสอดส่องดูแลรักษาทรัพยากรในป่าดงมัน ซึ่งจะมีการทำงานร่วมกับส่วนการปกครองท้องถิ่น ส่วนราชการในพื้นที่ ดังนั้น ผลจากการดำเนินการจึงถือว่าสามารถสร้างเครือข่ายในการดูแลรักษาป่าดงมันได้ในระดับที่น่าพอใจ เพราะการแต่งตั้งคณะทำงานจะเป็นกระบวนการเริ่มต้นในการดึงการมีส่วนร่วมจากชุมชน ร่วมกัน

แผนที่ชุมชนรอบๆ ป่าดงมัน 7 หมู่บ้าน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

การแบ่งพื้นที่ป่าดงมันเพื่อให้แต่ละชุมชนช่วยกันดูแลรักษาตามที่ได้รับมอบหมาย 7 ชุมชน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

โครงการ การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าดงมันอย่างมีส่วนร่วมเพื่อเป็นคลังอาหารของชุมชน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2 ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 ทำให้ทราบถึงความเป็นมาของโครงการ ทราบวัตถุประสงค์ โจทย์การวิจัย คำถามหลัก คำถามรอง พื้นที่ในการศึกษา ระยะเวลา แผนงาน วิธีการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ และทีมวิจัย ซึ่งโครงการได้กำหนดไว้ในการปฏิบัติการ

ในบทที่ 2 การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ทั้งในเรื่องข้อมูลเกี่ยวกับป่าดงมันสภาพป่าดงมันจากอดีตถึงปัจจุบัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชนรอบป่าดงมันความหมายของป่าชุมชนแนวคิดป่าชุมชนแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ช่วยให้ทีมวิจัยมีข้อมูลพื้นฐาน และเห็นภาพการจัดการป่าชุมชนเพิ่มเติม

ในบทที่ 3 เป็นการออกแบบกระบวนการศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ภายใต้ขอบเขต เนื้อหา พื้นที่ และดำเนินการโดยทีมวิจัยที่ได้ถูกระบุไว้ในโครงการ

ส่วนในบทที่ 4 เป็นผลที่เกิดจากการดำเนินการศึกษาในบทที่สาม เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้แล้ว ในบทที่ 5 นี้ จะเป็นการสรุปผลการดำเนินงานทั้งหมด

5.1 สรุปผลเชิงเนื้อหา

ผลเชิงเนื้อหาสรุปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1.1 วัตถุประสงค์ที่ 1) เพื่อทดลองปฏิบัติการตามแนวทางอนุรักษ์ป่าดงมันที่วางไว้

1) การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าดงมัน

การฟื้นฟูและอนุรักษ์ต้นไม้ที่เป็นที่อยู่อาศัยของเห็ดป่าและแมลงป่าต่างๆ เพื่อให้สภาพป่ามีความสมบูรณ์และมีความหลากหลายเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งอาหารให้กับชุมชน โดยการปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่เสื่อมโทรมและอนุรักษ์ในพื้นที่ที่ยังคงมีต้นไม้สมบูรณ์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าดงมันเป็นกิจกรรมที่ชุมชนในตำบลค้อเหนือและภาครัฐทำร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่การปฏิบัติการผ่านโครงการวิจัยเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนมากกว่า เพราะสืบเนื่องจากการดำเนินการเก็บข้อมูลตามโครงการรูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2 ชุมชนจึงได้ร่วมกับภาครัฐในการจัดกิจกรรมการบวชป่า การปลูกต้นไม้ สิ่งที่เป็นบทเรียนประโยชน์ที่ได้จากการบวชป่า ปลูกป่า คือ เป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า และผลผลิตในป่า สร้างความตระหนัก และรักป่าชุมชน เกิดความเชื่อ ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาที่เกิดขึ้น ผ่านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเมื่อตนเองได้ปลูกกับมือก็เกิดความภูมิใจ

2) การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน

การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน ปลูกอยู่ปลูกกิน เพื่อเพิ่มความหลากหลายของอาหาร และลดรายจ่ายในการซื้ออาหาร เป็นการวางแผนทางไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ลดการเข้าป่าหาอาหารทำให้ป่า

มีโอกาสฟื้นตัวได้เร็ว และเพื่อให้เกิดการสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน สมาชิกทีมวิจัยและผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่มีความสนใจได้ร่วมกันเดินทางไปศึกษาดูงานการทำเกษตรพอเพียงในครัวเรือนที่จังหวัด กาฬสินธุ์ 2 แห่ง หลังจากกลับมาจากการศึกษาดูงานทีมวิจัยได้มีการนัดหมายกันถอดบทเรียนและมีข้อสรุป ให้มีการขยายผลในการสร้างแหล่งอาหารในชุมชน ครัวเรือน โดยเน้นในระบบอินทรีย์ หลังจากมีการดำเนิน กิจกรรมในช่วง 2 เดือน ผลสรุป ในแต่ละชุมชนได้มีการปลูกผักสวนครัว เพื่อลดรายจ่ายเฉลี่ยแล้วประมาณ 70% ครัวเรือนต่อชุมชน แต่เป็นการปลูกช่วงปลายฝนต้นหนาว หอม สารระแหง ตะไคร้ ฯ เช่น ปลูกใน กระถางบางครอบครัวปลูกได้มากก็นำไปขาย ประมาณ 10 % ได้เห็นรูปแบบการปลูกพืช ผักที่หลากหลาย ทั้ง พืชผักสวนครัว และปลูกพืชเศรษฐกิจ เกษตรกรต้นแบบสามารถลดค่าใช้จ่าย สุขภาพกาย และจิตดี

3) การเดิมเชื้อเห็ดธรรมชาติ

กิจกรรมเรียนรู้การเพาะเชื้อเห็ดและเดิมเชื้อเห็ดในพื้นที่ป่า เป็นกิจกรรมที่สร้างองค์ความรู้ให้ชาวบ้าน ได้ค้นความสมบูรณ์ในทรัพยากรประเภทเห็ดแก่ป่าดงมัน โดยทีมวิจัยร่วมได้รับความรู้จากศูนย์เพาะชำป่าไม่ จังหวัดยโสธรในการให้ความรู้ในการเพาะเชื้อเห็ดและเดิมเชื้อเห็ดในพื้นที่ป่า ชุมชนวิจัยได้ร่วมกันเก็บเห็ดดอก บานแล้วทดลองเพาะและเดิมเชื้อเห็ดในบริเวณป่าตามเขตชุมชนของตนเอง ซึ่งจะเน้นเดิมเชื้อเห็ดในบริเวณที่ ยังไม่เคยมีเห็ด ซึ่งผลจากการทดลองก็ทำบริเวณดังกล่าวมีเห็ดเกิดขึ้น แต่บางพื้นที่อาจต้องทำซ้ำ ๆ เพราะการ เจริญเติบโตของเห็ดอยู่ที่ความสมบูรณ์ของสภาพพื้นที่นั้นด้วย

4) ออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่า

อาสาสมัครพิทักษ์ป่าที่ได้จัดตั้งขึ้นในแต่ละชุมชน จำนวน 35 คน ได้มีการวางแผนให้มีการจำกัดพื้นที่ หรือกำหนดโซนเพื่อฟื้นฟูสภาพในพื้นที่เสื่อมโทรมโดยประกาศเป็นเขตห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ในรอบ 1- 2 ปี นอกนี้ยังมีการกำหนดพื้นที่ในการห้ามเข้าใช้ประโยชน์ในเขตอภัยทาน เขตศาลปู่ตา เช่น ห้ามตัดต้นไม้ทุก ขนาด ห้ามล่าสัตว์ป่า แต่สามารถเก็บเห็ดได้ และในอนาคตมีเป้าหมายร่วมกันในการจัดตั้งกองทุนป่าดงมันเพื่อ เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการและอนุรักษ์ และเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลป่าในด้านฟื้นฟูและป้องกัน

5) จัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

เพื่อให้การดำเนินการอนุรักษ์ป่าดงมันเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในกระบวนการจึงได้ร่วมกันประชุมตาม รายหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่ หมู่บ้านละ 5 คน รวม 35 คน และมีการแต่งตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่มีจิตอาสา และเยาวชนในพื้นที่เป็นตัวแทนในการเข้าร่วมกระบวนการ การวางแผนการ ดำเนินงานต่าง ๆ ในด้านเยาวชนคนรุ่นใหม่พิทักษ์ป่า ก็เป็นการสานต่อ สืบทอดภูมิปัญญาในการดูแลป่าและ การเก็บหาของป่าอย่างถูกวิธี

6) สร้างแนวเขตป้องกันไฟป่าในพื้นที่เสี่ยง

เพื่อเป็นการป้องกันไฟป่า ในแต่ละชุมชนได้ช่วยกันสร้างแนวเขตป้องกันไฟป่า หนุนเสริมกับที่ภาครัฐมี งบประมาณมาช่วยทำแนวกันไฟ กว้างประมาณ 2 เมตร จึงทำให้ได้เห็นความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เห็นความสามัคคีในชุมชน พื้นที่กินไฟ ปัจจุบันเกิดปัญหาไฟป่าน้อยมาก เพราะชาวบ้านมีประสบการณ์แล้วว่าหากเผาป่า สัตว์ป่า หรือไม่เกิดเหต และส่วนหนึ่งเกรงกลัวในกฎระเบียบ

7) สร้างภาคีเครือข่ายการจัดการป่า

เมื่อมีการแต่งตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า จึงทำให้เกิดการบริหารจัดการในแต่ละชุมชนอย่างชัดเจน เบื้องต้นมีการปักป้ายแสดงแนวเขตป่าชุมชน และป่านุรักษ์อย่างชัดเจน ทำให้ชุมชนเห็นขอบเขตพื้นที่ป่าและชุมชน ช่วยลดปัญหาการบุกรุกได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ยังได้มีการทำแนวเขตที่แต่ละหมู่บ้านได้รับผิชอบ นอกจากเครือข่ายจัดการป่าในระดับชุมชนยังมีเครือข่ายจัดการป่าที่เป็นหน่วยงานจากรัฐ อาทิ กรมป่าไม้และกรมอุทยานฯ ได้เข้ามาจัดตั้งหน่วยงานในพื้นที่เพื่อร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า กรมทหารราบที่ 16 จะเข้ามาช่วยเหลือในยามจัดกิจกรรมในป่า เกษตรจังหวัด สนับสนุนด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและพืชผักสวนครัว กรมพัฒนาที่ดิน สนับสนุนในการปรับปรุงดินให้มีคุณภาพเพื่อให้เหมาะสมกับพืชเกษตรในพื้นที่ กรมปศุสัตว์ สนับสนุนให้ชุมชนรู้จักเลี้ยงสัตว์เช่น เป็ด ไก่ วัว ควาย กรมประมง สนับสนุนพันธุ์ปลาเพื่อปล่อยในแหล่งน้ำสาธารณะและธรรมชาติ

5.1.2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน ลดการพึ่งพิงป่า

ผลจากการดำเนินงานตามรูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งได้เรียนรู้ในการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครัวเรือน ลดการพึ่งพิงป่า เกิดจากการเรียนรู้ใน 2 รูปแบบ ดังนี้

1) การศึกษาดูงาน

เกิดจากรูปแบบการสร้างการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง ที่ได้จากการไปศึกษาดูงาน จะเห็นได้ว่าปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 2 ท่าน ยึดหลักความพอเพียง การพึ่งตนเองเป็นที่ตั้ง พยายามสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นมากกว่ารายจ่ายในแต่ละวัน สามารถสร้างแหล่งอาหารได้เองในพื้นที่เกษตรกรรมของตนที่มีอย่างจำกัด ได้เห็นรูปแบบการปลูกพืชผสมผสาน การปลูกหลุมพอเพียง ที่เน้นในการทำเกษตรอินทรีย์ชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมจึงมีความสนใจและหลายคนมีการนำมาปฏิบัติในครัวเรือน เมื่อสามารถสร้างแหล่งอาหารในครัวเรือนได้ ก็ส่งผลให้เกิดการพึ่งพิงป่าที่ลดลง

2) การปฏิบัติการขยายผลการเรียนรู้

หลังจากมีการไปศึกษาเรียนรู้การสร้างแหล่งอาหารในครัวเรือน เมื่อได้มีการกลับมาขยายผลส่งเสริมให้การปลูกพืชผักในครัวเรือนชาวบ้านได้มีรูปแบบการปลูกตามสภาพพื้นที่ บางครัวเรือนนำท่วมขังง่ายก็จะนิยมปลูกผักตามกระถาง แต่บางรายที่พื้นที่พร้อมก็ปลูกได้หลากหลาย ทั้งไม้ผล และพืชผักสวนครัว ผลจาก

การปฏิบัติการทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้การพึ่งตนเองด้านอาหารในครัวเรือน แบ่งเบาการเข้าไปใช้ทรัพยากรจากป่าอาทิ ผักป่าได้ในระดับหนึ่ง

5.1.3 วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อสรุปและวิเคราะห์ผลจากการทดลอง ให้เห็นทางเลือกในการอนุรักษ์ป่าดงมันที่เหมาะสมกับชุมชนตำบลค้อเหนือ

จากรูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้ง 7 รูปแบบ คือ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าดงมัน การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน การเดิมเชื้อเห็ดธรรมชาติ การออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่า การจัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า สร้างแนวเขตป้องกันไฟป่าในพื้นที่เสี่ยง การสร้างภาคีเครือข่ายการจัดการป่า จากผลการทดลองสรุปได้ว่าทุกรูปแบบมีความเหมาะสมที่จะเป็นรูปแบบในการอนุรักษ์ป่าดงมันของชุมชนตำบลค้อเหนือ เพราะประกอบไปด้วยรูปแบบตั้งแต่การป้องกัน การอนุรักษ์ และการฟื้นฟู

5.1.4 วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อให้เกิดเครือข่ายในการดูแลป่าดงมันจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ตำบลค้อเหนือ

เนื่องจากพื้นที่ป่าดงมันอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาบริเวณหนองอิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีหน่วยงานราชการเข้ามาดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อาทิ กรมอุทยานอนุรักษ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ดังนั้นการดำเนินงานโครงการ “รูปแบบการอนุรักษ์ป่าดงมันให้เป็นแหล่งอาหารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ระยะที่ 2” จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่มาเชื่อมให้เกิดเครือข่ายในการอนุรักษ์ป่าจากฐานชุมชน ที่เป็นการสร้างอาสาสมัครพิทักษ์ป่าทั้ง 7 ชุมชน โดยมีแกนนำหลักหมู่บ้านละ 5 คน รวม 35 คน เป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนเครือข่าย ซึ่งจะมีการทำงานร่วมกับส่วนการปกครองท้องถิ่นส่วนราชการในพื้นที่ จึงถือว่าสามารถสร้างเครือข่ายในการดูแลรักษาป่าดงมันได้ในระดับที่น่าพอใจ เพราะการแต่งตั้งคณะทำงานจะเป็นกระบวนการเริ่มต้นในการดึงการมีส่วนร่วมจากชุมชนร่วมกัน

5.2 ผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่

- เกิดการตื่นตัวของคณะกรรมการป่าที่จะหาแนวทางการอนุรักษ์ป่าดงมันไว้ให้เป็นแหล่งอาหารของชุมชน
- มีอาสาสมัครพิทักษ์ป่าจากการทำงานวิจัยหมู่บ้านละ 5 คน 7 หมู่บ้านรวม 35 คน มาจากความสมัครใจและผ่านการยอมรับในแต่ละชุมชนที่จะเข้ามาช่วยการทำงานของคณะกรรมการป่าโดยตำแหน่ง
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมและอนุเคราะห์สถานที่อำนวยความสะดวกในการทำงานของทีมนักวิจัย
- ผู้นำชุมชนให้ความสนใจและอำนวยความสะดวกในการนัดหมายผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการทำงานวิจัยทุกครั้ง

- มีข้อมูลเพิ่มมากขึ้นและเป็นข้อมูลของชุมชนที่ช่วยกันค้นหาหาวิธีที่เหมาะสมเพื่อที่จะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับพื้นที่

5.3 ผลที่เกิดขึ้นในทีมวิจัย

- ได้ประสบการณ์ในการทำงานเพื่อมาปรับใช้ในการทำงานของตนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- เกิดความคุ้นเคยระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนมากยิ่งขึ้น
- เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง
- ได้แนวทางพัฒนาเพื่อให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ป่าดงมัน
- เกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนพัฒนาชุมชนด้านการอนุรักษ์ป่าดงมัน
- รู้จักการแก้ปัญหาเพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับงานหรือกิจกรรมที่ดำเนินการ
- ได้แนวทางและวิธีการทำงานที่จะให้เกิดผลสำเร็จระหว่างหน่วยงานกับชุมชน
- มีความรู้เรื่องการเขียนรายงานผลการดำเนินงานและการทำเอกสารมากยิ่งขึ้น

5.4 ปัญหาอุปสรรคในการทำงานวิจัยและวิธีการแก้ไข

1. การนัดหมายการทำงานร่วมกันในชุมชนที่มีพื้นที่ห่างกันโดยเฉพาะการเดินทางของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทำได้ลำบากและเวลาเอาความสะดวกของชุมชนเป็นหลักในการทำกิจกรรมร่วมกัน
2. ในการดำเนินกิจกรรมบางครั้งการนัดหมายอยู่ในช่วงที่ทีมวิจัยในพื้นที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทีมวิจัยจึงได้เลื่อนระยะเวลาออกไป เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ทำให้การรายงานผลล่าช้า

5.5 บทเรียนจากการทำงานวิจัย

1. การนัดหมายการทำงานร่วมกันในชุมชนต้องเอาความสะดวกของชุมชนเป็นหลักและมอบหมายให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานในการทำกิจกรรมร่วมกัน
2. มีบางกิจกรรมที่ต้องเลื่อนการทำงานออกไปเนื่องจากไปกระทบกับการทำงานอาชีพปกติตามฤดูกาลในการดำเนินการทางทีมวิจัยจึงได้เลื่อนระยะเวลาออกไปหรือเข้ามา เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน
3. ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการทำกิจกรรมไม่ควรเก็บไว้นานเพราะอาจทำให้การเขียนงานไม่ครบประเด็นหรือข้อมูลขาดหายไป
4. ทีมวิจัยหลักอยู่คนละแห่งระยะทางห่างไกลกันทำให้ไม่ค่อยสะดวกในการเข้าไปดำเนินกิจกรรมจึงมีการปรับกระบวนการและแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานเน้นการประสานงานทางโทรศัพท์

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรม

การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าดงมัน

การศึกษาดูงาน ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาดูงาน ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกาฬสินธุ์

การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน

การสร้างแหล่งอาหารในระดับครัวเรือน

จัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

จัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

ออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่า

สร้างแนวเขตป้องกันไฟฟ้าในพื้นที่เสี่ยง

สร้างภาคีเครือข่ายการจัดการป่า

สร้างแนวเขตป้องกันไฟฟ้าในพื้นที่เสี่ยง

การเติมเชื้อเห็ดธรรมชาติ

การเติมเชื้อเห็ดธรรมชาติ

การสังเคราะห์ข้อมูลจากการปฏิบัติการ

ประวัติทีมวิจัย

รายละเอียดของหัวหน้าโครงการ

1. นายจรัญ กาญจนสาริต อายุ 42 ปี โทรศัพท์ 087-2313345
ที่อยู่ 70 หมู่ที่ 14 บ้านค้อใต้ ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร
การศึกษา ปริญญาตรี มหามงกุฎราชวิทยาลัย สาขาร้อยเอ็ด ศูนย์ยโสธร สาขารัฐศาสตร์การปกครอง
ประสบการณ์ - ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านค้อใต้ 2546 -2551
- ผู้ใหญ่บ้านค้อใต้ 2551 -2552
- กำนันตำบลค้อเหนือ 2552- ปัจจุบัน
- ประธานป่าชุมชนดงมัน 2554 – ปัจจุบัน

ทีมวิจัย

2. นายวิบูลย์ มุระชีวะ
ที่อยู่ 79 หมู่ 9 บ้านโนนม่วงพัฒนา ตำบลปทุม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี
สถานที่ทำงาน
- สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำแหน่งพนักงานราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการ
เผยแพร่
การศึกษา
- ระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ คณะวิทยาศาสตร์บัณฑิต
สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี
- ระดับปริญญาตรี นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น
ประสบการณ์
- เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี กรมป่าไม้ ปี 2538-2540
- เจ้าหน้าที่งานพัฒนาป่าชุมชน สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี กรมป่าไม้ ปี 2540-2544
- เจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านพิทักษ์ป่ารักษาสิ่งแวดล้อม สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ปี 2544-ปัจจุบัน
- หัวหน้าทีมวิจัย การจัดการและพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมด้านกล้วยไม้ป่า บ้านหนองครก-ตายอย ตำบลโดมประดิษฐ์ อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี (ได้รับทุนสนับสนุนจาก สกว.)
- ทีมวิจัยโครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านบัวเทิง ตำบลท่าช้าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี

- ที่ปรึกษาโครงการอนุรักษ์ไม้ยางนาอย่างมีส่วนร่วม บ้านห้วยหมาก-หนองฮี ตำบลห้วยยาง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

- ที่ปรึกษาโครงการอนุรักษ์กระเจียวห้วยหมากอย่างมีส่วนร่วมบ้านห้วยหมาก ตำบลห้วยไผ่ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

โทรศัพท์ 045-311684 (ที่ทำงาน) 081-7765996 (มือถือ)

E-mail boonboonm@hotmail.com

3. นายทองออน เศษสุวรรณ อายุ 60 ปี

- ที่อยู่ 34 บ้านโนนหัน หมู่ที่ 9 ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านโนนหัน หมู่ที่ 9, ประธานป่าชุมชนดงมันคนปัจจุบัน
- ประสบการณ์ทำงาน สมาชิกอบต.ค้อเหนือ 1 สมัย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 สมัย
วิทยากรประจำป่าชุมชนดงมันปี 2545-ปัจจุบัน
- โทรศัพท์ 080-7399974

4. นายประสัท ผ่องใส

- อายุ 55 ปี
- ที่อยู่ 18 บ้านโนนหัน หมู่ที่ 9 ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโนนหัน หมู่ที่ 9 คนปัจจุบัน
- โทรศัพท์ 084-4733752

5. นายทองพูล กองศรี

- อายุ 61 ปี
- ที่อยู่ 37 บ้านโนนหัน หมู่ที่ 9 ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- ตำแหน่ง สมาชิกอบต.ค้อเหนือ หมู่ที่ 9
- โทรศัพท์ 088-3509276

6. นายสงกา กองคำ

- อายุ 59 ปี
- ที่อยู่ 5 หมู่ที่ 13 บ้านหนองหว้า ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านหนองหว้า คนปัจจุบัน
- โทรศัพท์ 086-2557783

7. นายสมพงษ์ กองคำ

- อายุ 47 ปี
- ที่อยู่ 77 หมู่ที่ 13 บ้านหนองหว้า ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือเมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
- ตำแหน่ง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลค้อเหนือ หมู่ที่ 13
- โทรศัพท์ 085-6966700

8. นายสุเทียน กองคำ

- อายุ 64 ปี
- ที่อยู่ 32 หมู่ที่ 13 บ้านหนองหว้า ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือเมือง จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 13
- โทรศัพท์ 084-8709931

9. นายเลี่ยม เศษสุวรรณ

- อายุ 60 ปี
- ที่อยู่ 90 หมู่ที่ 11 บ้านค้ำน้ำสร้าง ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือเมือง จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่ง เคยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11
- ปัจจุบันเป็นสมาชิกอบต.ค้อเหนือ หมู่ที่ 11
- โทรศัพท์ 087-8743112

10. นายบวร เศษสุวรรณ

- อายุ 47 ปี
- การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6)
- ที่อยู่ 4 หมู่ที่ 11 บ้านค้ำน้ำสร้าง ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือเมือง จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 11

11. นายสมหวัง บริสุทธิ์

- อายุ 48 ปี
- ที่อยู่ 65 หมู่ที่ 11 บ้านค้ำน้ำสร้าง ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือเมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3)
- ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านค้ำน้ำสร้าง หมู่ที่ 11 คนปัจจุบัน

12. นายสำภาส เนาวราช

- อายุ 44 ปี
- ที่อยู่ 69 หมู่ 12 บ้านแจ้งน้อย ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือเมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
- ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านแจ้งน้อย หมู่ที่ 12 คนปัจจุบัน

- โทรศัพท์ 084-4762523

13. นายคำพอง สมนึก

- อายุ 47 ปี
- ที่อยู่ 74 หมู่ที่ 12 บ้านแจ้จ้อย ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- ตำแหน่ง อสม.และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 คนปัจจุบัน
- โทรศัพท์ 089-2866923

14. นายบุญศรี ใจชื่น

- อายุ 41 ปี
- ที่อยู่ 72 หมู่ที่ 12 บ้านแจ้จ้อย ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- ตำแหน่ง เป็นสมาชิกอบต.ค้อเหนือ 2 สมัย เป็นประธานกลุ่มเลี้ยงปลาบ้านแจ้จ้อย 7 ปี เป็นคณะกรรมการป่าดงมัน 7 ปี
- โทรศัพท์ 083-3788957

15. นายบัวผัน เศษสุวรรณ

- อายุ 53 ปี
- ที่อยู่ 4 หมู่ 15 บ้านค่าน้ำสร้าง ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6)
- ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านค่าน้ำสร้าง หมู่ 15 คนปัจจุบัน
- โทรศัพท์ 082-8486879

16. นายสมัย เศษสุวรรณ

- อายุ 57 ปี
- ที่อยู่ 57 หมู่ 15 บ้านค่าน้ำสร้าง ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
- ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 15
- ด?ณ 087-9561062

17. นายจันทา อินทนนท์

- อายุ 47 ปี
- ที่อยู่ 20 หมู่ 15 บ้านค่าน้ำสร้าง ตำบลค้อเหนือ อำเภอ เมือง จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3)
- ตำแหน่ง สมาชิกอบต.ค้อเหนือ หมู่ 15
- โทรศัพท์ 090-1864481

18. นายกิจ เนาวะบุตร

- อายุ 59 ปี
- ที่อยู่ 94 หมู่ 8 บ้านดอนกลอย ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือ จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านดอนกลอย หมู่ที่ 8 คนปัจจุบัน
- โทรศัพท์ 087-0139517

19. นายเรียม คำหอม

- อายุ 53 ปี
- ที่อยู่ 1 หมู่ที่ 8 บ้านดอนกลอย ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือ จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
- ตำแหน่ง สมาชิกอบต.ค้อเหนือ หมู่ที่ 8

20. นายฉลอง คำหอม

- อายุ 44 ปี
- ที่อยู่ 134 หมู่ที่ 8 บ้านดอนกลอย ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือ จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ (ผรส.)
- โทรศัพท์ 080-7338028

21. นายสมชัย นิลไชย

- อายุ 38 ปี
- ที่อยู่ 73 หมู่ 10 บ้านท่าเยี่ยม ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือ จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 10
- โทรศัพท์ 086-2627107

22. นายทรงยศ โสมาบุตร

- อายุ 33 ปี
- ที่อยู่ 82 หมู่ 10 บ้านท่าเยี่ยม ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือ จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
- ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 10

23. นายกรี เนาวราช

- อายุ 41 ปี
- ที่อยู่ 15 หมู่ 10 บ้านท่าเยี่ยม ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือ จังหวัดยโสธร
- การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
- ตำแหน่ง สมาชิกอบต.ค้อเหนือ หมู่ที่ 10

ที่ปรึกษาโครงการ

1. นายมณฑิร วีริยะพันธ์ หัวหน้าโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณหนองอิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดยโสธร กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
2. นายสมศักดิ์ ทวีนนท์ หัวหน้าโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณหนองอิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดยโสธร กรมป่าไม้
3. นายพิทักษ์ นิลไชย ครูชำนาญการ โรงเรียนบ้านค่าน้ำสร้าง
4. นายเทียนชัย เศษสุวรรณ รองนายก อบต.ค้อเหนือ